ВІСНИК

ПРОГРАМ ШКІЛЬНИХ ОБМІНІВ

20

2004

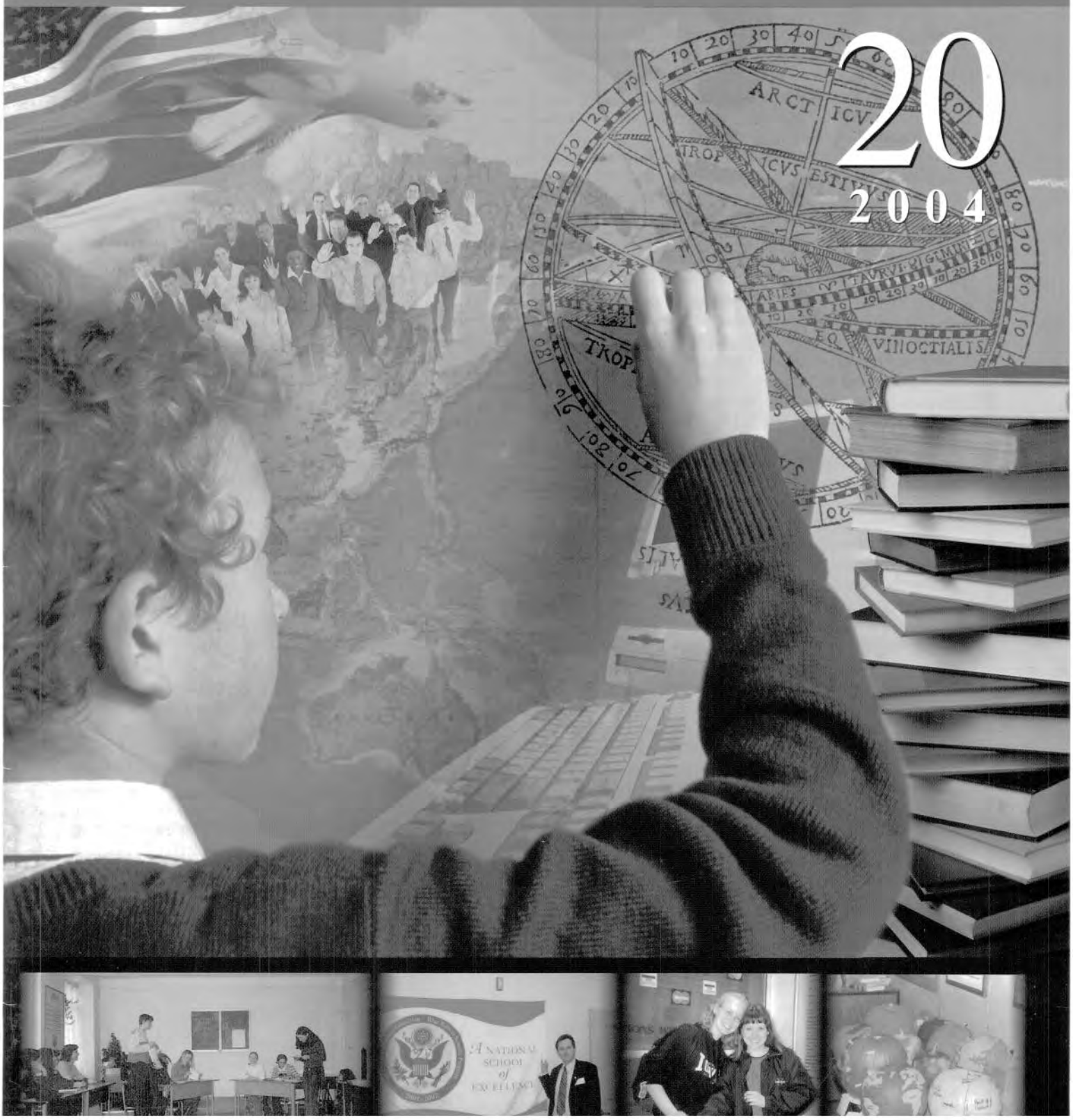

Проект «Антологія адаптованого досвіду»

Анатолій КОВТОНЮК,
представник IATP у м. Житомирі,
випускник програми «Партнери в освіті – 2001»

Шановні колеги!

Майже два місяці тому було оголошено про започаткування проекту «Антологія адаптованого досвіду для середньої та педагогічної освіти». За час, що минув, на адресу координаторів проекту надійшло понад 80 заявок – резюме від освітян із різних куточків України, готових розмістити на сторінках Антології опис досвіду, набутого під час професійного стажування за кордоном та творчо адаптованого в їхній професійній діяльності. Незважаючи на те що був указаний кінцевий термін подачі заявок на участь у проекті, вони продовжують надходити. Актуальність, оригінальність, інноваційність ідей, що пропонуються в них, не дає нам морального права відмовити нашим дописувачам у тому, щоб прийняти ці резюме до розгляду. Ми вишукуємо можливості для того, щоб жодна публікація не залишилась поза увагою громадськості. Надіслані ж вами резюме лише підтвердили переконаність в тому, що українські педагоги володіють на сьогодні просто *грандіозним* обсягом ідей, методик, технологій, успішно адаптованих у педагогічну практику, які очікують свого поширення. Обговорення триває і зараз на форумі *Вісника програм шкільних обмінів* www.visnyk.iatp.org.ua/forum.

Тематичне розмаїття надісланих пропозицій, їх обсяг підштовхнули нас звернутися за порадою до лідерів ініціативних груп випускників, які взяли участь в одноденному семінарі 18 травня ц. р. у Києві. Зауваження, пропозиції, поради, висловлені в процесі обговорення формату публікацій, дали змогу значною мірою структурувати вимоги до майбутніх видруків. Думки та вимоги, викладені нижче, стали результатом колективного пошуку і є на даний час оптимальними. (Хоча кожен з нас розуміє, що віднайти формат, який задовольняв би усі вимоги, неможливо.)

Учасники семінару погодилися з тим, що першочерговим завданням цього проекту є популяризація творчих надбань, сприяння випускникам у їх намаганні поділитися набутим та адаптованим досвідом з колегами з будь-якого куточка України. Проте **обсяг *друкованого* видання Антології дозволяє нам розмістити в ній *лише* найяскравіші сторінки вашого досвіду**, якими б ви

- змогли не залишити байдужим колегу-освітянина, що звернувся до вас за порадою;
- зацікавили методичні служби інститутів післядипломної освіти та управлінь освіти і науки, які б висловили бажання бачити вас в ролі лекторів чи тренерів на курсах підвищення кваліфікації;
- звернули на себе увагу органів управління освітою, які, можливо, до цього часу недооцінювали вас чи просто не були поінформовані про ваш досвід;
- пробудили інтерес до вашого досвіду колег, працедавців, видавців та, врешті, спонсорів.

Повна ж версія надісланих матеріалів буде розміщена на електронних носіях та на сайті *Вісника програм шкільних обмінів*.

Отже, просимо вас із розумінням поставитись до викладених нижче побажань, дотримання яких зробить нашу спільну працю ефективнішою.

Отже,

– матеріал має бути надісланий електронною поштою на адресу akovt@iatp.org.ua ***з поміткою в полі теми «Antology»*** (а якщо немає такої можливості, то **рекомендованим листом звичайною поштою на адресу: *Ковтонюку Анатолію, вул. Зв'язківців, 7, кв. 99, м. Житомир 10005***);

– разом із матеріалом має бути надіслане **ваше фото**, яке ви можете відсканувати самостійно, або ж попросити про таку послугу співробітника IATP-центру чи будь-якого інтернет-клубу. Якщо ж ви не маєте такої можливості, не впадайте у відчай і надсилайте фото звичайною поштою **(за вказаною вище адресою).** Як і вам, нам хочеться бачити на знімку ваші **життєрадісні** обличчя! ☺;

– **слід пам'ятати**, що в поданому матеріалі має простежуватися **зв'язок з досвідом**, якого ви набули під час перебування в США чи іншій країні, вивчений вами в друкованих першоджерелах зарубіжних авторів та творчо адаптований у своїй діяльності тощо.

– і нарешті, для того щоби редактор не посягав на оригінальність вашої роботи, а у читача не виникало непорозумінь під час ознайомлення з нею, просимо вас намагатися **дотримуватись технічних параметрів тексту**.

Бажаємо успіхів і чекаємо на ваші статті до 1 липня 2004 року.

I. Назва вашої публікації

II. Анотація (до 3 речень) – суть цієї статті/розробки. Наприклад:

Засоби мотивації батьків до участі у житті школи шляхом проведення ярмарку підручників, відкритих уроків і спортивних змагань між збірними командами батьків і вчителів.

III. Ім'я та прізвище автора, місто чи область, яку представляєте, назва та рік програми (якщо ви брали участь у стажуваннях за кордоном)[1], **контактна інформація** а) для опублікування; б) для звернень координаторів проекту. Наприклад:

Анатолій Ковтонюк, м. Житомир, програма «Партнери в освіті» 2001 (Університет Боулін Грін, штат Огайо, США), програма Civitas Exchange 2002 (Університет Самфорд, штат Алабама, США); а) ел. пошта: akovt@iatp.org.ua б) тел. 8-050-3888-384, (0783) 33-333-33.

Примітка: [1]Просимо першого автора в цьому місці написати своє коротке резюме. Наприклад:

Анатолій Ковтонюк, *старший викладач кафедри суспільних наук Житомирської філії Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», вчитель правничих дисциплін Житомирського міського ліцею. Представник Програми розширеного доступу та навчання в інтернеті (IATP) в місті Житомирі. Тренер Всеукраїнської асоціації вчителів суспільних дисциплін «Нова доба».*

Працюю над проблемою інтегрування принципів громадянського виховання в навчально-виховний процес загальноосвітньої школи, практикую тестовий контроль знань, займаюсь тренінговою діяльністю. Автор 8 публікацій, співавтор посібника «Історія для громадянина». Лауреат Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року» в номінації «Правознавство».

IV. Ім'я та прізвище другого автора (*якщо стаття написана у співавторстві*), **місто чи область, яку представляєте, назва та рік програми (якщо ви брали участь у стажуваннях за кордоном), контактна інформація а) для опублікування; б) для звернень координаторів проекту**[2].

Примітка: [2]Просимо другого автора в цьому місці викласти інформацію про себе за аналогією з першим автором.

V. Інтерв'ю (або «5 запитань до автора»): відповіді на поставлені запитання мають бути ***лаконічними,*** оригінальними, чіткими. Якщо вам нічого сказати з того чи іншого питання, не розчаровуйтесь. Адже чим не варіант відповіді на запитання 8: *«На жаль, сьогодні мій досвід використовується тільки в межах моєї школи...»* Такий варіант також спроможний спонукати читача до спілкування. Вдруковуйте відповіді прямо під кожним поданим запитанням (бажаний формат тексту – Times New Roman, 11 пт).

1. В чому полягає інноваційність побаченого, почутого, вивченого досвіду, який вам вдалося адаптувати в Україні?
2. Що з побаченого/вивченого ви змогли реалізувати в своїй професійній діяльності? Це була звичайна трансплантація чи творче втілення? Який ви отримали практичний ефект такої адаптації?
3. З якими труднощами ви зіткнулися при адаптації цього досвіду?
4. Що б ви порадили тим, хто хотів би скористатися вашим досвідом?
5. Якби вам запропонували поділитися своїми досягненнями з колегами, яку форму передачі досвіду ви б обрали? (Варіант: З якими матеріалами ви могли б виступити перед аудиторією слухачів (провести тренінг, прочитати курс лекцій, провести дискусії тощо).

VI. Форма публікації

Говорячи про форму, ми маємо пам'ятати, що йдеться в першу чергу про ***опис адаптованого досвіду!*** Тому й публікації матимуть більше описовий вигляд:

- *Аналітична стаття,* в якій автор, використовуючи методологію педагогічної науки, має *проаналізувати:* не так *побачене*, як *адаптоване* в Україні; фактори, завдяки яким запозичений досвід став реальним в наших умовах; перепони, які виникають чи можуть виникнути в цьому процесі, тощо.
- *Есе,* в якому автор для опису адаптованого досвіду використовує *особисте* розуміння предмета розмови, висловлює *власне* ставлення до успішності досвіду чи бар'єрів, що виникають на шляху його адаптації, пояснює отримані набутки.
- *Методичні рекомендації,* які обов'язково повинні мати пояснювальну записку про принципи та технології використання.
- *Опис:*
  а) навчальної програми з тієї чи іншої дисципліни з додаванням самої програми або її фрагмента;
  б) циклу уроків з тієї чи іншої дисципліни з додаванням прикладів такого уроку, яким наведений опис буде підсилюватися;
  в) досвіду виховної, позаурочної чи позашкільної діяльності з додаванням прикладів проведених (-ого) заходів;
  г) інтерактивного тренінгу з додаванням програми його проведення;
  д) досвіду впровадження змін в управлінні навчальним закладом, в покращенні якості забезпечення добробуту школи і створенні творчої атмосфери;
  е) досвіду впровадження нових підходів до адміністрування освіти і т. ін.

Якщо ж ви бажаєте надати своїй роботі іншого вигляду, ми будемо вдячні за збагачення Антології розмаїттям форм та підходів! Матеріали приймаються тільки української мовою. Розробки з англійської мови мають містити вступну (описово-пояснювальну) частину українською мовою.

VII. Технічні параметри тексту:

– розмір надісланого матеріалу не повинен перевищувати 6–8 сторінок друкованого тексту; більші обсяги можуть бути надіслані, але розміщуватимуться тільки в Інтернеті;
– текст має бути надрукований через один інтервал, бажано використовувати *MS Word*, шрифт *Times New Roman;*
– не використовуйте абревіатур в назвах, хіба що їх неможливо уникнути.

Таблиця розмірів шрифтів Times New Roman

Частина статті	Розмір (кегль) і стиль шрифта
Назва	14, прописними буквами, напівжирний
Прізвище автора	12, звичайний
Резюме	11, курсив
Заголовки розділів	12, прописними буквами, напівжирний
Назви малюнків і таблиць	10, звичайний
Основний текст	11, звичайний

VIII. Заголовок статті, програми, розробки тощо розмістіть по центру. Використовуйте заголовки тільки одного рівня (прописні букви, шрифт – 12 пт, напівжирний); перед заголовком та після нього робіть відступ – пустий рядок.

IX. Посилання, виноски, список використаних джерел розміщуйте в кінці статті, роблячи нумерацію посилань в квадратних дужках в порядку їх появи в тексті. Наприклад, [1]. ***Якщо якась частина вашої роботи вимагає авторського тлумачення, пояснення термінів, варто розмістити його в кінці роботи, зробивши на нього посилання.***

X. Рисунки і таблиці (якщо є) повинні бути нумеровані й мати підписи. Уникайте розміщення рисунків і таблиць до їх першого згадування у тексті з посиланням. Намагайтеся робити таблиці у форматі *MS Excel*. Важливо, щоб фотографії і малюнки були якісними, з чітким зображенням.

XI. Список використаних джерел

[1] A. Author. *Book title*. Editor. Paris, 1990, p. 3.
[2] М. Т. Творчий. «Назва статті», на сайті http://***www.JournalName.com/article22*** 2004 р.
[3] О. Писуча. Назва книги, Донецьк, 2003, с. 123–127.

Зовнішнє оцінювання навчальних досягнень учнів: американський досвід та українські перспективи

Олена ЛОКШИНА,
випускниця Регіональної програми обміну науковцями – 2003,
експерт проекту ПРООН «Освітня політика та освіта "рівний – рівному"»,
докторант АПН України

Успішне реформування освітньої сфери в Україні, націлене на демократизацію освіти та розвиток громадянського суспільства, неможливе без ретельного аналізу кращих здобутків зарубіжних колег з метою віднайдення перспективних можливостей використання світового досвіду в Україні. І хоча останні роки стали свідками інтенсивних контактів України зі світом, існують ще аспекти, які є новими чи малознайомими в теорії та практиці національної освіти. До таких належить і проблема зовнішнього оцінювання, його використання у середній освіті, моральні та технічні аспекти тестування. 4-місячне стажування в рамках Регіональної програми обміну науковцями (Regional Scholar Exchange Program – RSEP), що була заснована США у 1993 р. для підтримки розвитку освіти у США та Євразії, дало можливість детально дослідити усі компоненти американської тестової моделі. Стажування фінансувалося Державним департаментом США та адмініструвалося Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (International Research and Exchange Board – IREX).

Місцем мого стажування став штат з розвинутою економікою та сільським господарством на півночі країни – Пенсильванія, місто Пітсбург, а Університет Пітсбурга (Школа освіти – School of Education) гостинно відчинив мені свої двері й серце. Заснований у 1787 р. як маленька приватна інституція під назвою Пітсбурзька академія, сьогодні він у статусі державної установи надає освітні послуги близько 32 тис. студентам, в університеті працює близько 10 тис. працівників, з них 3 тис. 800 – викладачі.

School of Education, заснована 3 лютого 1910 р. з метою підготовки вчителів початкових класів та вчителів середньої школи (фізичної культури та професійної підготовки), сьогодні складається з відділень освітнього адміністрування та політики; дитячого розвитку та догляду; фізичного здоров'я та оздоровлення; психології в освіті та викладання і навчання. Саме відділення викладання і навчання (Instruction and Learning), що готує фахівців за напрямами: дошкільне виховання, початкова освіта, навчання читання, середня освіта (підготовка вчителів англійської та іноземних мов, математики, природознавства, суспільних наук, викладачів для спеціальної освіти), привітно прийняло мене до складу свого колективу під керівництвом професора Джорджа Ціммермана (George Zimmerman), а науковим куратором став професор Ентоні Петровські (Anthony Petrosky), досвідчений фахівець, керівник багатьох програм.

Завдяки наданим програмою широким можливостям та допомозі американських колег, серед яких в першу чергу хотілося б назвати Дена Дьюї (Dan Dewey), Меріл Лазар (Meryl Lazar), Філіс Шихі (Phyllis Sheehy), Річарда Донато (Richard Donato), Стівена Арча (Stephen Arch), Керол Бост (Carole Bost), Боба Доннорумо (Bob Donnorumo), Майю Будовалчев (Maja Budovalcev), Надю Кірков (Nadia Kirkov), Палому Гарсіа-Паредес (Paloma Garcia-Paredes) та ін., стало можливим докладно проаналізувати актуальну для України проблему зовнішнього (стандартизованого) тестування навчальних досягнень учнів у контексті цілісної оцінної системи на рівні середньої освіти, яка на сучасному етапі розвивається у напрямку запровадження комплексного підходу до використання різноманітних видів оцінювання.

Також хочу щиро подякувати Оксані Калух, менеджеру відділення академічних обмінів та досліджень офісу IREX у Вашингтоні, та Мирославі Андрущенко, старшому менеджеру програм офісу IREX у Києві, за підтримку та допомогу під час стажування.

Сподіваюсь, що запропонований нижче стислий огляд розвитку стандартизованого оцінювання навчальних досягнень учнів у США та ключових підходів до підтримання демократичного характеру тестових процедур стане у пригоді українським освітянам в умовах становлення такої системи в Україні.

З історії запровадження тестів в освіту США

Слід зазначити, що історія застосування тестових технологій у США розпочинається з середини XVIII ст., а впровадження їх в освітній системі датується кінцем XIX – початком XX ст. У той час американські школи, перед якими постала проблема навчання учнів різних національностей з різними розумовими здібностями, почали застосовувати тестування з метою відбору.

Іншим напрямом використання тестів в американських школах було оцінювання навчальних досягнень учнів. Вперше такі тести були застосовані у Бостоні, а на кінець 70-х років XVIII століття письмове тестування навчальних досягнень учнів почали використовувати багато штатів, проводячи його переважно наприкінці навчального року або перед закінченням школи. Проблемою того періоду стала різнорівневість тестів, їхня якість. Її було вирішено шляхом запровадження стандартизованого підходу до розробки тестів.

Разом з викладачами Пітсбурзького університету Грегорі Морісом, Деном Дьюї та Меріл Лазар, м. Пітсбург (Пенсильванія), квітень 2003 р.

Українська група стипендіатів RSEP разом з Андреа Кейлан, директором академічних програм IREX, та Оксаною Калух, менеджером відділення академічних обмінів та досліджень (м. Вашингтон), під час вручення свідоцтв про успішне завершення програми (Вашингтон, травень 2003)

У 20-х рр. XX століття стандартизовані тести[1] отримують значне поширення, а їх розробка та публікація ставляться на комерційну основу. Зокрема, перед початком Другої світової війни у США використовувалося близько 2000 тестів для оцінювання навчальних досягнень учнів.

Проблема освітнього тестування на сучасному етапі

Проблемі моніторингу якості освіти й, відповідно, контролю за результатами навчання приділяється велика увага у сучасному американському суспільстві. Витрати на систему контролю (стандартизоване тестування та інші форми контролю) становлять сьогодні приблизно третину від загальних витрат на освіту.

Особливої актуальності ця проблема набула після рішення адміністрації Буша щодо початку процесу підвищення якості освіти і з цією метою розбудови національної системи відповідальності за результати навчання. Прийнятий у цьому контексті у 2001 р. та підписаний президентом Бушем 8 січня 2002 р. закон «No Child Left Behind» базується на чотирьох основних принципах:

1) підвищення відповідальності шкіл, шкільних округів та штатів за результати навчання;

2) більша свобода вибору для учнів, батьків та громад;

3) більша гнучкість для штатів і місцевих освітніх органів у витратах федеральних коштів на освіту;

4) посилення уваги до ефективного освітнього досвіду, що зарекомендував себе на практиці.

Запровадження національних стандартів з читання та математики в усіх штатах з 3-го по 8-й класи та відповідно щорічне тестування усіх учнів у 3–8-х класах щодо визначення рівня оволодіння цими стандартами саме й має стати інструментом підвищення відповідальності за результати навчання.

Таке щорічне національне тестування буде доповнювати тестування, що проводиться у кожному штаті з метою визначення рівня засвоєння учнями стандартів, прийнятих на рівні штату[2].

Крім того, на національному рівні функціонує система моніторингу якості освіти National Assessment of Educational Progress (NAEP), яка також використовує стандартизоване вибіркове[3] тестування для отримання даних про стан та якість американської освіти.

Отже, стандартизоване тестування використовується у США з діагностичною, селективною та сертифікаційною метою і дає змогу:

– виявити рівень якості загальноосвітньої підготовки учнів та чинники, що впливають на цю якість, з метою удосконалення змісту освіти та системи викладання і навчання;

– отримати дані про тенденції розвитку та якість системи освіти з метою прогнозу та кореляції освітньої політики;

– проводити розподіл учнів за різними рівнями навчання з метою створення можливостей для різнобічного розвитку кожної дитини;

– видавати свідоцтва про освіту, які базуються на об'єктивній основі та є конкурентоспроможними при продовженні навчання та виході на ринок праці.

Складові актуального для України досвіду США у царині стандартизованого оцінювання

Значний досвід США у використанні тестів в освітньому процесі дає змогу американським вченим надавати рекомендації для проведення ефективного стандартизованого оцінювання та уникнення можливих негативів у цьому контексті. Зокрема, розроблений Об'єднаним комітетом

[1] Стандартизованими є тести, які містять однакові або подібні завдання, що даються за однакових умов усім учням, а результати підраховуються уніфіковано.

[2] Зокрема, штат Пенсильванія затвердив стандарти з читання, письма, говоріння та слухання й математики і відповідно схему оцінювання (для визначення рівня оволодіння стандартами) учнів 5-х, 8-х та 11-х класів за допомогою стандартизованих тестів з математики та читання, а 6-х, 9-х та 11-х класів – з письма.

[3] Коли тестуються не всі учні, а лише репрезентативна вибірка, а результати тестування поширюються потім на весь учнівський контингент.

практики тестування Американської освітньої дослідницької асоціації, Американської психологічної асоціації та Національної ради з вимірювань в освіті *Кодекс практики справедливого тестування в освіті* містить важливі положення, які, безперечно, мають бути враховані при запровадженні системи стандартизованого тестування в Україні. До них належать права осіб, що тестуються, серед яких акцентується:

- гідне ставлення до особи під час складання тесту;
- тестування кваліфікованим експертом;
- проходження тестування в нормальних умовах;
- інформування особи, що складає тест, про мету та можливості використання результатів тестування;
- забезпечення конфіденційності процедури;
- право на перегляд та апеляцію результатів тестування тощо.

В цілому, говорячи про здобутки американських колег у сфері стандартизованого тестування, слід зазначити ключові принципи, що розуміються як основоположні американськими теоретиками та практиками:

1. Оцінні стандарти, завдання, процедури мають бути справедливими для всіх учнів.

Виходячи з того, що оцінні результати мають великий вплив на майбутнє кожного учня, оцінна система повинна вимірювати рівень учнівських досягнень однаково справедливо для всіх. Оцінні завдання та процедури мають брати до уваги культурні та національні відмінності, як і проблеми учнів з особливими потребами. Подальша доля учня не може залежати від результату лише одного зовнішнього оцінювання. Крім того, важливим є коректне використання інформації щодо результатів оцінювання – результати тестів повинні доповнюватись даними про доступ до навчання та можливості оволодіння стандартами, що були створені для учнів.

2. Оцінні завдання повинні вимірювати рівень досягнень учнями освітніх стандартів, встановлених законодавством.

Оцінна система має вимірювати усі аспекти учнівських досягнень, тому крім такого виду тестів, як тести, що базуються на виборі відповіді з кількох варіантів, які не завжди обмежені у вимірюванні всього спектра рівня розвитку учня, мають використовуватись інші види вимірювання – запитання з відкритими відповідями, письмові есе тощо.

Крім того, націленість зовнішнього оцінювання на вимірювання рівня досягнення учнями державних стандартів усуне можливість застосування вчителями практики натаскування учнів для складання зовнішніх тестів.

3. Процедури та результати оцінювання повинні бути зрозумілими для всіх.

Оцінні матеріали та результати мають подаватися у формі, яка була б зрозумілою для учнів, вчителів, батьків, роботодавців та інших зацікавлених сторін.

4. Тестові завдання для зовнішнього оцінювання повинні бути різного характеру та вимірювати усі аспекти учнівських досягнень.

Використання різних видів тестів дасть змогу більш цілісно вимірювати рівень розвитку учня та ступінь засвоєння ним освітніх стандартів.

5. Результати оцінювання мають бути відкритими для всіх.

Демократичний характер освіти передбачає відкритість результатів будь-якого оцінювання (учнів, шкіл, вчителів). Крім того, інформація щодо учнівських досягнень має бути частиною інформації про якість національної освіти, яка зазвичай включає:

– індикатори контексту (соціально-економічний статус учнів та клімат школи);

– ресурси, що вкладаються в освіту (витрати на учня, зарплата вчителів, матеріальна та методична база);

– навчальний процес (кількість навчальних годин, кількість учнів у класі);

– освітні результати (навчальні досягнення, кількість учнів, що кинули школу, зайнятість, подальша освіта).

6. Система оцінювання повинна бути відкритою до подальшого удосконалення.

Будь-яка, навіть дуже добре розроблена оцінна модель ніколи не є ідеальною, тому розвиток системи зовнішнього оцінювання має передбачати постійне вдосконалення оцінних процедур відповідно до нових запитів суспільства.

Запровадження системи стандартизованого тестування в Україні (за планами Міністерства освіти та науки України перше загальнонаціональне тестування планується провести у 2009 р.) передбачає розробку ефективної національної оцінної моделі, яка б базувалася на зарубіжному досвіді та вітчизняних досягненнях. У цьому контексті напрацювання під час стажування у США, враховані у процесі проведення дослідження з проблеми стандартизованого оцінювання навчальних досягнень учнів у рамках проекту ПРООН «Інновація та оновлення освіти для покращення добробуту та зниження рівня бідності», опублікованого у формі документів з освітньої політики у книзі «Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики» (К.: К.І.С., 2003.– 296 с.), є одним з компонентів процесу поетапного становлення такої моделі.

Американський щоденник
(американська освіта очима українського директора школи)

(Прдовження. Початок у № 19)

Віктор ГРОМОВИЙ,
директор гімназії ім. Тараса Шевченка м. Кіровограда (Єлисаветграда), випускник програми «Партнери в освіті – 2002»

10.10.2002. Візит до Westside High School, м. Омаха

Усе з таким розмахом, зі смаком, з ідеальною чистотою і порядком, продуманістю у всьому, що просто дух захоплює.

Основні риси цієї школи:

Модернізм

Модернова будівля, супертехнічне забезпечення.

Гнучкість

Гнучкий розклад, гнучка система побудови освітнього простору (кожного дня учень йде на новий урок у новому класі – це розширює можливості спілкування, вибору). Можуть бути і заняття у великих групах (80 осіб), й індивідуальні консультації для одного або кількох учнів. Самостійність учнів у виборі курсів та проектів є хорошою підготовкою до навчання в коледжі.

Індивідуалізм

Кожна дитина має індивідуальний розклад занять, у якому є й пункт «Індивідуальне навчання».

Безпека

Шкільні автобуси, шкільний поліцейський пост, автоматичні системи пожежегасіння, протипожежна сигналізація тощо.

Залежність від рівня розвитку місцевої громади

Westside High School розташована у маленькому шкільному районі і є тут єдиною старшою школою. Процент батьків, які мають вищу освіту, високий, батьки багатші й платять більші податки на нерухомість, що йдуть на фінансування школи.

Сепаратизм

Візит до цієї школи ще раз переконує в перевагах відокремленого існування усіх трьох ступенів шкільного навчання (окремо початкові, неповні, середні та старші школи), кожен з яких має різні технології навчання. Є, звичайно, і тут 5–10 % учнів, які не хочуть або не можуть вчитися, але абсолютна більшість використовує колосальні можливості, які дає освітнє середовище школи.

Більш ніж достатній бюджет освіти

Річний бюджет становить $44 млн на шкільний район, що в перерахунку на одну дитину дорівнює $8 тис.

Демократична система управління

У штаті Небраска два шкільних райони. Населення шкільного району обирає шкільну раду на 4 роки. Вона призначає суперінтенданта. Учителя спочатку (як і директора) беруть на 3 роки. Потім продовжують контракт на 10 років.

Ефективна організація матеріального забезпечення школи

Усі питання технічного стану приміщень вирішує центральний офіс, де є спеціальний асистент суперінтенданта з господарських питань.

У школі є посада інженера, відповідального за технічний стан, та технічний персонал, який веде поточне обслуговування комп'ютерної техніки, електрообладнання, сантехніки тощо.

Якщо у школи є якісь матеріальні потреби, то не «здирають» гроші з батьків, а просто інформують суперінтенданта та його асистентів, і це вже їх проблема, як знайти гроші.

В Америці ніхто не збирається «самостійно» господарювати на рівні школи. Школу та її працівників взагалі не хвилюють фінансові питання, які автоматично вирішують на рівні шкільного району. Хоча частину невеликих витрат здійснює безпосередньо школа.

Westside High School це:

- 1800 учнів – більше як 500 комп'ютерів;
- десятки приміщень з чудовими інструментами та апаратурою для занять музикою, театром, скульптурою, дизайном тощо;
- власна телестудія, яка готує телепередачі для місцевого телеканалу;
- редакційно-видавничий центр на рівні редакції нашої обласної газети «Народне слово»;

- гендерний баланс у педагогічному колективі (50/50). Хоча керівники школи відзначають, що все ще існує диспропорція між кількістю учнів афроамериканців і латиноамериканців та учителів з таким етнічним походженням (учителів менше).

Шокова терапія для американських колег

І ми, і наші американські колеги пережили взаємний культурний шок від контакту та «коротке замикання» від зустрічі їх «плюса» і нашого «мінуса».

Коли ми сказали, що проживаємо в пристойному і досить дорогому готелі «Marriott Residence Inn», заступник директора Westside High School кинув репліку: «Мабуть, ви отримуєте більше, ніж я, бо я не можу собі цього дозволити». Коли ми йому почали казати, що вчитель в Україні отримує $30–50, він почав уточнювати, за годину чи за день. Коли сказали, що за місяць, він втратив мову, а потім запитав: «А як же ви живете?! Чому ви працюєте на роботі з такою зарплатою?»

Американські педагоги теж не задоволені зарплатою, але вони навіть не уявляють, що їх рівень зарплати є недосяжною мрією для українських педагогів та керівників шкіл.

Шокова терапія для нас – це візит до будь-якої американської школи, яка неодмінно навіювала захоплено-пригнічений настрій на українських гостей.

Захоплений – бо супербудівля, суперобладнання – просто дух захоплює!

Пригнічений, бо «у нас такого ніколи не буде», «я думала, що моя школа ще більш-менш, а тепер зрозуміла, які ми відсталі».

Американське TV як розвиваючий освітній простір у масштабах країни

Повернувшись у готель, клацаю «дистанційкою» і, блукаючи телеканалами, переконуюся, що ще один стереотип про американське телебачення як джерело пропаганди насильства і розпусти не має нічого спільного з дійсністю. Навпаки, знаходжу канали, які можуть сприяти інтелектуальному розвиткові:

- «Н» – канал «Історія» (The history channel);
- «Discovery channel»;
- Animal planet;
- Travel channel;
- канали новин (CNN та ін.);
- спортивні канали;
- Scola (канал, який спеціалізується на допомозі тим, хто вивчає іноземні мови);
- дитячі канали (Disney channel та ін.);
- кулінарні канали (Food network та ін.);
- музичні канали (CMT – музика в стилі кантрі, MTV та ін.);
- канал погоди тощо.

Звичайно, американська кіно- й телеіндустрія продукує все, на що є попит, але це вже наша проблема, що вибрати із запропонованого... Ми ж, на жаль, чомусь ідемо на їх «смітник», вибираємо там найгірше і протягуємо це найгірше на наші центральні канали.

У такій країні ми могли б жити

Небраска (у штаті проживає ≈ 1,5 млн) дуже схожа на наш центральноукраїнський регіон. Така ж безкрайня рівнина середнього Заходу, степи й річки, невелика густота населення, сільськогосподарська спеціалізація («кукурудзяний штат»). Місто Омаха теж не набагато більше за рідний Кіровоград. Як я вже писав, на карті України, яку ми побачили тут в українській католицькій церкві, місто позначене як Єлисавет. Зайве говорити, що в українській діаспорі не можуть зрозуміти, чому ми досі не змиємо з обличчя міста «більшовицьке тавро».

Наш край і їх край навіть заселялися подібним чином, бо вони «дикий Захід» XIX століття, а ми «дике поле» XVIII, і, на жаль, у XXI столітті зрештою розумієш, що наш центр і південь України – це українська Америка, яка не відбулась...

Але, окрім географічної та кліматичної подібності, усе інше, пов'язане з життям людей, діаметрально протилежне:

– у нас страшні дороги, у них життя на колесах, автомобільна культура, яка передбачає ідеальний стан автомобільних доріг;

– у нас занедбані школи, у них школи нашої мрії, а деякі з них такі, що ми і мріяти про таке не могли (такі протиставлення, «як у нас» і «як у них», можна наводити безкінечно).

14.10.2002. Конференція «Money Talks... 2002» у Крейтон-університеті, м. Омаха

Крейтон-університет є дуже дорогим приватним вузом, заснованим католицькою церквою (плата за навчання понад $20.000 на рік. Див.: www.creighton.edu). Лейтмотивом конференції проходить ідея: щоб бути бізнесменом, слід не тільки вивчити економіку, а й, починаючи зі школи, потрібно вчитися *бути лідером*. У своєму виступі на конференції конгресмен Лі Террі розповідав про важливість фінансової освіти в школі, але він наголосив на тому, що спочатку слід навчити цьому вчителів.

Гроші – це чарівник № 1, але слід вчити, як витрачати гроші, як бути споживачем, як знаходити альтернативні варіанти, аналізувати, що ви маєте, як ви витрачаєте і примножуєте те, що є...

Американський підхід до фінансів:

– заощаджувати хоч щось щомісяця;

– уміти вкладати гроші так, щоб вони давали гарантований прибуток;

– не купувати зайвого, бо речі не зроблять вас щасливим (хоч вас і закликає більше купувати TV-реклама).

Зрештою, якщо ти будеш робити «правильні» речі у «правильний» час, то зможеш заробити стільки грошей, щоб забезпечити свою сім'ю й поділитися з іншими, матимеш справжні гроші для повноцінного життя.

P.S. Ще два висновки, які я зробив з почутого на конференції:

1. Замість принципу «розділяй і владарюй» американці застосовують пропагандистські кліше, які сприяють консолідації суспільства:

якби ми змогли підняти зарплату вчителям, *це було б добре для нас усіх...*

2. У них такі ж «дурні» директори шкіл, як і в нас. Один із «спікерів» розказує про свою дружину – директора початкової школи, яка часто приїздить на роботу навіть у неділю.

Прагматизм американської освіти

Справді, пересічні американські школярі, як правило, не знають, де знаходиться Україна. Їх це цікавить приблизно так, як нас цікавить місцезнаходження Парагваю чи Уганди.

Але, наприклад, курс «домашньої економіки» дає їм змогу знати ціну народження і виховання дитини, навчитися, як на практиці захищати права споживача, планувати сімейний бюджет, подбати про власну старість... Американська школа націлює учнів на те, що є головним у житті:

- бути здоровим (особливий акцент і чудові умови для заняття фізкультурою та спортом);
- бути соціально активною і соціально відповідальною людиною (у школах вирує учнівська активність і у сфері самоврядування, і у сфері організації найрізноманітніших об'єднань за інтересами, у сфері волонтерства...);
- бути самостійним, зокрема і фінансово самостійним (уміти заробляти і витрачати гроші);
- уміти керувати автомобілем, користуватися комп'ютером тощо.

Тільки так у тебе може з'явитись те, що допоможе досягти успіху: упевненість у собі, віра у власні сили, незалежність, критичне мислення...

Американський та український підходи до вирішення проблем

Або ти є людиною, яка допомагає вирішувати проблему, або ти є частиною цієї проблеми (ти є або частиною рішення, або частиною проблеми...).

На жаль, і нашу нинішню владу американці, особливо після «кольчужного» скандалу, усе більше сприймають «як частину проблеми».

З огляду на нашу матеріально-технічну відсталість домінуючим способом вирішення проблем по-українськи стає поведінка, описана відомим американським соціологом Абрахамом Маслоу: «Якщо з усіх інструментів ви маєте лише молоток, у вас з'являється схильність розглядати всі проблеми як цвяхи».

15.10.2002. Лінкольн. Засідання Ради з економічної освіти

Окрім візитів і спеціальних занять саме для нас, ми отримали можливість брати участь у роботі конференцій, побувати на засіданнях різних рад, комітетів тощо. Це дало можливість відчути їхнє життя, зрозуміти напрямки роботи, зануритись і частково вжитися в американську освітню реальність. Одним із прикладів цього була наша присутність на Раді з економічної освіти штату Небраска (до її складу входять відомі банкіри та підприємці). Цей візит став чудовою нагодою побачити демократію в дії, провідну роль громадськості в удосконаленні освіти.

У штаті Небраска реалізується 5-річна програма поліпшення економічної грамотності у рамках загальнонаціональної кампанії, яку в США здійснює Національна рада з економічної освіти. Цього року програма фокусується на фінансовій освіті молоді (це ми бачили і на вчорашній конференції для студентів «Розмови про гроші – 2002»). Місія Ради з економічної освіти полягає в тому, щоб виконувати роль каталізатора позитивних змін у втіленні в життя ініціативи штату щодо поліпшення (просування) економічної грамотності.

700 людей витратили свій час, енергію і гроші, щоб покращити економічну освіту у штаті Небраска – що може бути переконливішою ілюстрацією важливої ролі громадськості у вдосконаленні американської освіти?

Найактивнішим членам Ради вручають спеціальні нагороди (дощечка з написом, який засвідчує вагомі здобутки на ниві економічної освіти, та спеціальний значок). Усі члени Ради у папці отримали і «фірмову» ручку з написом «Thanks so much». «Мелочь, но приятно».

Дізнаємося про те, що в Небрасці починають вивчати економіку вже в початковій школі, а в 10-му класі – це обов'язковий предмет для всіх школярів. Причому вони вчать викладачів усіх предметів (історії, географії і т. ін.), як навчати дітей під час вивчення цих предметів елементів економіки. Тобто економічна освіта не «скинута» як окремий предмет на одного вчителя, вона охоплює весь освітній процес сучасної школи. Таким чином відбувається інтеграція економічних знань в інші навчальні дисципліни (математику, суспільні науки, англійську мову, мистецтво тощо).

Усе побачене переконує нас у нагальній потребі створити ради з економічної освіти на рівні кожної області в Україні.

N.G.O.

Ми змогли побачити роботу неурядових організацій в дії, коли побували на конференції вчителів суспільних дисциплін (вона була в Zoo) чи відвідали щорічні збори Ради з економічної освіти штату Небраска.

Американці з молоком матері засвоюють істину: участь у житті демократичного суспільства передбачає добровільну активність у роботі неурядових організацій та волонтерство (постійно чи-

таєш на стендах у школі чи в студентській газеті: «Потрібні волонтери!»).

Периферійні столиці

Американсько-канадсько-австралійська традиція влаштовувати столиці у невеличких містах продовжується і на рівні штату. У Небрасці столиця – невеличке місто Лінкольн, у якому мешкає всього 128 тис. осіб. На фоні затишного, спокійного міста з невисокими будівлями (ніяких хмарочосів!) особливо велично постає символ влади – Капітолій. Мабуть, і влада в таких містах почувається затишно і в чомусь ближче до «одноповерхової» Америки. До того ж «периферійність» столиці ліквідує поділ країни на столицю, у якій зосереджено все, і провінцію, яка приречена бути аутсайдером. Практику створення «провінційних столиць» почали переймати й інші країни (Бразилія порівняно недавно, а Казахстан зовсім нещодавно теж перенесли свої столиці з мегаполісів).

Це діаметрально протилежний нашому підхід, який яскраво контрастує з типовим радянським ставленням до столиці як «вітрини соціалізму» чи «зразкового комуністичного міста». Згадайте, як ще 15 років тому їхали до Москви за взуттям та ковбасою, як там встановлювали обмеження у прописці й т. ін. На жаль, і в умовах незалежної України між столичним Києвом і нестоличною Україною досі існує й поглиблюється прірва. Ця бідна й дика Україна Києву просто не потрібна. Київ живе іншим життям.

Ми в Америці:

- запопадливий смішок і «телячий захват» з найменшого приводу і без приводу;
- роль «сирітки» та бажання поплакатися (ми бідні й нещасні, тому будемо канючити, щоб, може, щось дали);
- елементарна дикість (можемо злити в пластикову пляшку дармову випивку на «happy hours» в готелі і йти з нею на балет, щоб «бухати» там прямо в залі);
- «second hand»-на орієнтація шопінгу;
- бажання з «цепу зірватися» під час відрядження;
- за незначним винятком, низький рівень володіння англійською мовою, навіть учителів англійської мови (ми все ще «без языка»).
- безцеремонність, яка доходить до відкритого свинства (коли американці бачать камеру чи фотоапарат, вони або зупиняться або нахиляться, щоб не заважати. Наші ж пруть буром, напролом, не зважаючи ні на кого й ні на що);
- стадний інстинкт (ходити разом, купувати однаковий одяг, цькувати «білих ворон»...);
- ЖАБОДАВСТВО (ми якось і тут не можемо аплодувати чужому успіхові, як це роблять американці).

Звичайно, не у всіх проявляються такі риси, але інтелігентні люди не так помітні, як ті 20–30 %, що створюють нам імідж варварів.

Ще одна загадка природи: чому в людини, яка цілком нормально розмовляє українською, відразу змінюється тембр голосу і вираз обличчя, як тільки вона починає говорити англійською?

Шок для Мері Лінн у студентській їдальні 16.10.2002.

Бачили б ви обличчя американців, які з подивом споглядали дві гори їжі у двох величезних тарілках, миску супу та кілька тістечок, які нагребла одна з наших учасниць семінару. Оскільки провізії було на десятьох, з'їсти її вона не змогла, але ж «понадкусювала». За всієї своєї делікатності Мері Лінн спочатку втратила мову, а потім почала говорити, що в США багато студентів захоплюється дієтами... Так, американська система організації харчування (платиш $5 і їж скільки хочеш) нам явно не підходить.

Особистість!

Ніхто не повинен знати твого результату з тестування чи з контрольної роботи. У кожного учня є свій кодовий номер, відомий тільки йому. Результати вивішують лише із зазначенням кодів.

На весь навчальний рік розписується алгоритм дій учня при вивченні того чи того предмета. Він знає все: які теми будуть вивчатися, які домашні завдання та творчі роботи він виконуватиме... Усе заздалегідь сплановано і передбачено. Хочеш – роби наперед, це твій вибір. Окрім цього, існує гнучка система занять та розклад, який підлаштовується під учня, а не навпаки.

Обмеження свободи як найвища міра покарання, або «карцер» по-американськи

Нам показали кімнату в американській школі, у якій під наглядом учителя «відсиджують» по кілька годин порушники дисципліни.

Це звичайна кімната, у якій вони можуть робити домашні завдання чи щось читати, але сам факт, що ти обмежений у свободі пересування, і є найбільшим покаранням.

Тільки факти

- У Крейтон-університеті біля входу до будь-якої аудиторії вказується, на скільки місць вона розрахована.
- Вибір страв у шкільній їдальні Millard West High School надзвичайно широкий (більше сотні найменувань продуктів, які ти сам можеш комбінувати у будь-яких варіантах).
- У приватній початковій школі плата за навчання досягає $10 тис. на рік.

17.10.2002. Millard West High School, Омаха, Небраска

- Грандіозне приміщення і чудові умови для навчання.
- Просто так ходити коридором під час уроку неможливо (щоб вийти з класу, наприклад в туалет, слід взяти письмовий дозвіл).
- Відвідання таких заходів, як шкільний бал, може бути платним.
- Усі учні мають ID (учнівський квиток у вигляді пластикової картки).

Офіцер поліції

У школі постійно працює офіцер поліції (до обов'язків шкільного офіцера поліції входить реалізація двох основних завдань: встановлення дружніх контактів з учнями та їхніми батьками і забезпечення дотримання законності на території школи).

Діти вважають його другом, з яким можна поговорити про проблеми з ровесниками чи батьками, дізнатися, як поводитися, коли тебе арештовують, тощо.

Таким чином, шкільний поліцейський виступає ще й у ролі консультанта, який дає і юридичні поради. Його можуть запрошувати на урок правознавства як «ресурсного» офіцера, котрий допомагає вести урок. Як розповідає офіцер, навіть ті троє учнів, яких він заарештував за весь минулий навчальний рік, на нього не ображаються, бо вони знали, на що йшли, а він виконав свою роботу. Єдиний арешт цього року пов'язаний зі спробою продати наркотики. Хоч безпосереднім начальником офіцера є шериф, він працює виключно на школу.

«Базарна площа»

Приміщення цієї школи, як і багатьох інших (те ж саме я бачив півроку тому і в новітній будівлі Монтессорі-коледжу в Амстердамі), збудоване за останнім словом освітнього дизайну і своєрідної архітектурної моди, в основу якої покладено концепцію «базарної площі». Обов'язково створюється великий простір для комунікації всіх учнів, де вони щодня зустрічаються, «змішуються», долають бар'єри у спілкуванні... Так прагнуть створити загальношкільний соціум.

Вражає і кількість інформаційних моніторів у школі (їх десятки), які дають можливість бути в курсі всіх шкільних подій. Звичайно, є і шкільна газета. Таким чином створюється інформаційне середовище, яке теж допомагає появі відчуття особистої причетності до життя колективу, підтримується те, що вони називають «шкільним духом», культивується спільна зацікавленість у тих чи тих напрямках роботи (наприклад, ми бачили загальний ажіотаж під час підготовки до традиційного шкільного осіннього балу).

У Millard High School, як і в усіх школах, у найпомітнішому місці «базарної площі» знаходяться стенди: «Місія школи», «Ми віримо», «Склад Ради освіти».

Нагороди

У США є відзнаки для шкіл. Так, Millard West High School минулого навчального року отримала «Blue Ribbon Award», спеціальну відзнаку Департаменту освіти США (єдина зі шкіл Небраски). Нагорода у вигляді прапора вручається на спеціальній церемонії у Вашингтоні (потім цю подію святкують у школі). У США є чимало відзнак для учнів та вчителів, які вручаються для заохочування будь-якої активності (від спорту до дебатів). Відзнаки виставляються у спеціальних нішах вздовж коридорів шкіл (дощечки, статуетки, спікерські молотки, прапори, значки тощо). В Америці є ціла індустрія з виробництва цих відзнак.

Директор

Характеризуючи роботу директора, його заступники підкреслюють, що він є членом багатьох організацій, їздить по всьому світові й має хороше бачення перспективи.

Урок права

Учитель пропонує учням спочатку перелічити всі види діяльності, які вони виконують щодня: їдуть до школи, вигулюють собаку... а потім з'ясувати, як регулюються ті чи інші види діяльності з правової точки зору (правила дорожнього руху, правила вигулу собак тощо). Це і є street law – практичне право.

Ще один прийом: учитель роздає учням листки з годинником, на якому позначено час, кожен шукає собі партнера з таким же часом. І так 12 разів упродовж семестру вони матимуть 12 різних партнерів для роботи в парі.

Див. освітні сайти з правової освіти www.choices.edu, www.justicelearning.org, www.streetlaw.com.

17.10.2002. Економічний форум чи похід у ресторан? (Розклад роботи форуму спрямований на те, щоб поєднувати приємне з корисним)

1. Доповідь та Q-A (запитання – відповіді).
2. Коктейль.
3. Ще одна доповідь та Q-A (запитання – відповіді) «на закуску».
4. Вечеря.

Суть почутого на форумі зводиться до висновку: у штаті Небраска економічний підйом спостерігається у містах Омасі та Лінкольні, а сільські регіони переживають складні часи. По суті, обговорюють проблеми, які характерні й для нашої сільськогосподарської області, але в нас вони «у квадраті».

«Размышления у парадного подъезда» американської школи наших учителів

– Ну що, «за державу обидно»?

– Не так «обидно за державу», як за нас і наших дітей, які далеко не дурніші, але вчаться в умовах кам'яного віку в освіті! Чому навіть їхні «бовдури» мають все необхідне і більше, ніж необхідно для навчання, а ми не можемо і свої таланти забезпечити найелементарнішими умовами для здобуття сучасної освіти?!

(Закінчення у наступному номері)

Інтеракт — приклад служіння світовій спільноті

Сергій САЄНКО,
директор ЗОШ № 17 м. Черкас,
випускник програми «Громадські зв'язки – 2000»

У 2000 році я як учасник проекту «Гармонія» відвідав м. Серак'юс штату Нью-Йорк за програмою «Громадські зв'язки». Три тижні група з 10 шкільних адміністраторів проходила стажування в навчальних закладах північноамериканського міста. Там я вперше зацікавився рухом Ротарі, батьківщиною якого є США і якому наступного року виповниться рівно 100 років.

Вже вдома я дізнався про існування Ротарі-клубу в Черкасах, і 2002 року мене запросили стати його членом. Клуб «Черкаси-Центр» запропонував мені створити молодіжний клуб Ротарі-інтеракт.

Інтеракт – це молодіжна програма Ротарі, яку вперше було створено у 1962 році. Перший клуб Інтеракт з'явився у м. Мельбурні на Флориді. Метою діяльності Інтеракту є можливість присвятити свої зусилля служінню світовій спільноті на користь взаємного порозуміння.

Термін «Інтеракт» походить від англійських слів international (міжнародний) та action (діяльність). Кожний клуб здійснює проекти на користь своєї школи, місцевої громади та світової спільноти. Нині в світі налічується 8693 клуби Інтеракт, членами яких є учні шкіл віком 14–18 років, і цього правила дотримуються не перший рік.

Клуб Інтеракт-Черкаси з'явився 20 листопада 2003 року. 24 учні семи черкаських шкіл перейнялися цікавими ідеями Ротарі. Для них та їхніх батьків було проведено ряд зустрічей, на яких їх ознайомили зі специфікою клубу, діяльністю та перспективами. Нині це один з двох Інтеракт-клубів в Україні.

Члени клубу обрали одним із напрямків роботу з вихованцями Черкаського притулку для неповнолітніх «Теплий дім», який з перших днів радо прийняв запропоновану допомогу.

Перші виступи члена клубу Валентини Іванько, яка є учасником міжнародного екологічного проекту «Черкаси–Айова», викликали великий інтерес як у дітей притулку, так і в дорослих. Нині щоп'ятниці інтерактівці в притулку. Ними зібрано й передано вихованцям притулку близько 10 пакетів одягу та взуття, проведено концерт брейк-дансу, тренінги та цікаві ігри. Спочатку члени клубу працювали лише з малечею, але нині їм доручають спілкуватись і з дорослішими. Це складно, адже до притулку потрапляють не від доброго життя. Та ще й контингент змінюється кожні три місяці. Тобто кінцевий результат побачити важко, однак інтерактівці налаштовані тільки на подальшу роботу.

Наступним місцем їх діяльності стане робота в травматологічному відділенні першої міської лікарні. А ще інтерактівці беруть участь у різних проектах. Так, кілька груп працюють у проекті «Аліанте-2004», присвяченому питанням світової безпеки та миру, а також у проекті «Служіння заради миру», тема якого так відповідає ідеалам Ротарі.

Влітку клуб очікує на приїзд ротарійців з Де Мойна. міста-побратима Черкас. Сподіваємось, що між клубами встановляться партнерські стосунки.

Випускникам різних освітніх програм, спонсорованих урядом США, я б радив поцікавитись існуванням в їх містах Ротарі-клубів. Можливо, вас там чекають, місцевий клуб, у свою чергу, може підтримати ваші цікаві ідеї, адже в Ротарі є і проекти обміну, метчінг-гранти, стипендії тощо.

Детальніше про Ротарі та Інтеракт – на http://www.rotary-ck.narod.ru/interact.html, www.rotary.org, www.rotary.org.pl.

Яким має бути сучасне управління освітою?

Світлана ШАБОТІНА,
голова правління НГО,
Асоціація творчої освіти «Дивосвіт»,
директор НВО № 113 м. Дніпропетровська,
випускниця програми «Громадські зв'язки – 2001»

Реформа освіти, яка відбувається зараз в Україні, не може бути успішною, якщо не зробити найважливішого – перебудувати систему управління освітою на різних рівнях, демократизувати систему й етику всіх взаємовідносин та спілкування як у навчально-виховному процесі, так і в управлінні.

Дуже цікавою і своєчасною була розмова з цього приводу на конференціях «Нові стратегії планування освіти», які відбулися в Харкові 6 грудня 2003 року та 11 березня 2004 року. Організаторами цих заходів стали Американські ради (Харківський офіс; директор – Дженіфер Вілсон), Головне управління освіти та науки Харківської облдержадміністрації (начальник – Людмила Бєлова), фонд «Віче України» (голова – Інна Богословська) на базі клубу «РодДом». Проект підготував Євген Медреш – директор приватної гімназії м. Харкова, випускник програми «Партнери в освіті – 1999».

Учасниками конференцій були фахівці й експерти в галузі середньої і вищої освіти, представники управління освітою і державного управління, політики, бізнесмени, учасники освітніх програм, що підтримуються Американськими радами з міжнародної освіти.

Питання, які там розглядалися, дуже важливі й потребують обов'язкового продовження як у дискусіях, так і в конкретних висновках та діях. Ось ці питання:

- Хто є замовником освіти в Україні?
- Що містять і як діють стандарти освіти?
- Якими є цінності, цілі й умови якісної освіти?
- Хто і як оцінює результати освіти?
- Як зробити суспільство, учня і вчителя відповідальними за якість і результати освіти?

Після пленарних доповідей та їх обговорення аналітична група визначила проблеми конференції, і учасникам було запропоновано взяти участь у дискусіях.

Оскільки питання управління мене як директора навчального закладу турбує найбільше, то я разом з іншими керівниками загальноосвітніх закладів (Т. Михайленко, Т. Дрожжина з Харкова та В. Махова, В. Полупан з Криму) та головним редактором журналу «Управління школою» В. Григорашем працювала в групі «Сучасне управління освітою».

У процесі обговорення наша група дійшла висновку, що хоча Міністерство освіти та науки сьогодні вже не тільки думає, а й розробляє нову систему управління, проте ці ідеї та дії мають половинчатий характер. Наприклад, в новому Типовому статуті загальноосвітнього навчального закладу передбачено наявність таких елементів громадського управління освітою, поряд з державним, як Педагогічна рада, Рада закладу, Піклувальна рада, Батьківський комітет, конференція або загальні збори. Все це дуже непогано. Хоча чому педраду має очолювати тільки директор? Чому батьківські збори проводяться класним керівником замість батьків? Хочеться зауважити, що реально в кожній школі обов'язково працює тільки педрада та щось одне-два зі всього списку. Чому б не надати можливості закладу освіти будувати свою структуру державно-громадської системи управління, а краще – громадсько-державної, вибираючи із запропонованого переліку те, що краще спрацьовує в конкретному регіоні, закладі, спираючись на традиції, можливості колективів педагогів, батьків, учнів?

Далі, чому таку систему самоврядування передбачено тільки на шкільному рівні? Звісно, в кожному регіоні (області, місті, районі) є свої особливості, які слід враховувати, можливо, формувати, визначаючи освітню політику в регіоні, не тільки чиновникам від освіти, а й потенційним замовникам і споживачам освітніх послуг. На рівні державному теж потрібно використовувати громадську думку.

Ми бачимо це у створенні Наглядових рад від громадськості конкретного регіону, які будуть обиратися на період дії відповідних органів самоврядування. Пропонуємо такі функції Наглядової ради (НР):

1. Корекція освітньої політики в кожному регіоні через планування, організацію, контроль, стимулювання праці педпрацівників та ін.
2. Громадська експертиза різних законодавчих документів з освіти.
3. Ратифікація цих документів.
4. Періодичне звітування відповідних органів освіти НР.
5. Постійне вивчення громадської думки стосовно освітніх проблем, підтримка зворотного зв'язку з учасниками навчально-виховного процесу.

Вищим органом НР визначити конференцію або загальні збори, на яких будуть обговорюватися та затверджуватися особливо важливі питання освіти.

Передбачаю, можливі заперечення, що НР – ще один контролюючий орган, але, можливо, слід обмежити її контрольні функції участю в ДПА на заключному етапі навчання для формування гро-

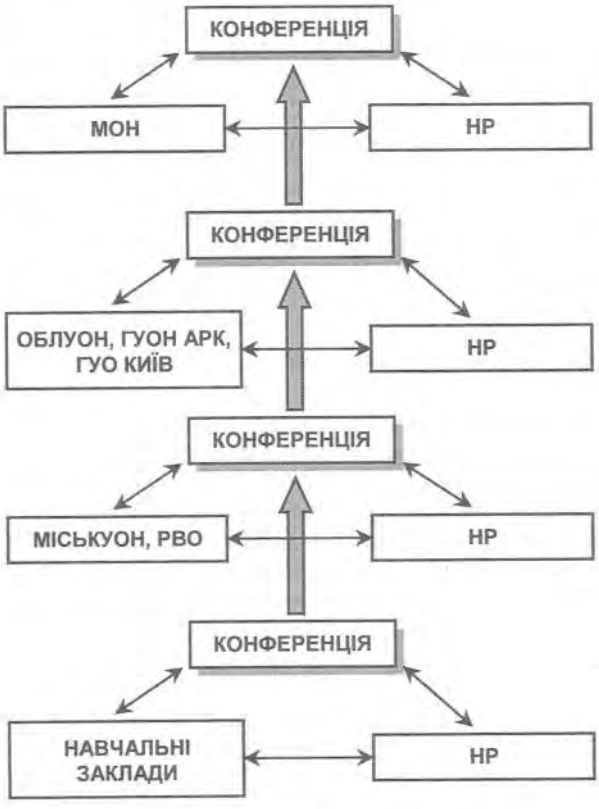

Схема громадсько-державної системи управління освітою

мадської думки щодо результатів навчання та подальшого планування і використання інваріантної та/або варіативної частини робочого навчального плану взагалі та в окремих регіонах. Але питань для вирішення в Наглядовій раді можна визначити дуже багато, розглядаючи проблеми навчання і виховання не тільки з точки зору МОН.

Наприклад, МОН виступає за зниження навчального навантаження на одного учня, введення профільного навчання. В житті це виглядає так:

Обов'язково введіть 1 додаткову годину фізкультури в 1–11-х класах, незважаючи на наявність не тільки кадрів, але й матеріально-технічної бази, місця проведення цих занять.

Обов'язково введіть 1 годину для вивчення ДПЮ та 0,5 години для вивчення ОБЖ в 10–11-х класах.

Обов'язково введіть курс «Історія рідного краю» по 0,5 години в 5, 7–11-х класах.

Обов'язково введіть 1 годину економіки в 11-му класі і т. д.

Тобто, фактично, навчальне навантаження на 1 учня в 10–11-х класах при існуючій нормі 33 години на тиждень збільшується на 3–4 години і становить 36–37 годин на п'ятиденний тиждень. Це 7–8 уроків на день (а якщо потрібно виділяти час на навчання в НВК та проїзд до нього, то це всі 9 уроків). Хто про це думає? А де ж предмети профільного навчання? На них залишається 1–2 години, що не є достатнім. А де здоров'я дітей? А коли займатися вихованням дітей, формуванням їхнього світогляду, вихованням майбутніх батьків?

Де ті предмети, що турбують і дітей, і батьків? Поки що турбують. Психологія сімейного життя,

Схема державної системи управління освітою

виховання дітей, профілактика шкідливих звичок та інше. Чому ми зараз не можемо впоратися з дитячою бездоглядністю? Не тільки з соціальних причин, а й через те, що не сформували ще в дитячому віці у дітей моделі правильної поведінки батьків щодо своїх дітей. І чи знають сьогоднішні випускники (незабаром – майбутні батьки, а деякі з них батьками стають вже у школі) про права дитини та свої батьківські обов'язки?

Чому в інших країнах дитина має право обирати собі курси не тільки в своїй школі? Чому при загальній середній освіті дитина повинна обирати курс з будь-якого предмета не нижче зазначеного класу, але не обов'язково за всі 9 років, якщо не має на це можливостей або здібностей? Чому ми говоримо про насилля над дитиною, розуміючи під цим лише фізичне насилля? Чому ми, педагоги і батьки, не думаємо про психічне й інтелектуальне насилля, навантажуючи дітей на свій розсуд, виконуючи без будь-яких заперечень вказівки зверху?

Можливо, не треба так боятися прислухатися до думки батьківської громадськості, яка бачить це перевантаження ще й вдома (за нормативними документами, дитина повинна виконувати домашнє завдання протягом 6–7 годин на день в старших класах). При цьому відбувається таке – або дитина перестає вчитися, або втрачає здоров'я. А вища освіта хоче отримати від школи «голодного» до знань студента, бажано здорового...

Чому не спитати в людей: чи не розбещуємо ми дітей ледарством у старших класах, зобов'язуючи всіх без винятку отримувати обов'язкову повну загальну середню освіту (навіть тих, що не мають до цього здібностей)?

А питання контролю громадськості за рекламою та показом фільмів на телеекранах не порушується ніким. Тому сучасні діти уже в садочку знають, що таке секс, і народжують дітей у віці 13 років, жорстоко вбивають.

Все це – приклади того, які питання може ставити і розглядати НР та вносити свої пропозиції на розгляд Верховної Ради, місцевих рад, виконавчої влади (в тому числі МОН та управлінь, відділів освіти).

Дехто може заперечити, що для цього існують комісії з освіти при місцевих органах самоврядування та у Верховній Раді. Але ж вони не мають відповідних повноважень та обмежуються питаннями захисту фінансування освітніх закладів і не занурюються в проблеми, які мають властивість накопичуватись і вибухати, якщо їх своєчасно не вирішувати. Чи можна всі ці повноваження покласти на дані комісії, не створюючи додатково НР?

Ще одне делікатне питання, яке відчуває на собі кожен з директорів. Взаємовідносини між учасниками навчально-виховного процесу за останній час значно демократизувалися. Всі ми розуміємо, що з учнями, батьками й учителями треба спілкуватись інакше, не так як раніше. Єдине, що залишається майже без змін – це стосунки та взаємовідносини між представниками органів освіти і керівниками закладів. Вони не тільки не демократизуються, а стають дедалі авторитарнішими з боку керівних органів, при цьому заступники з кожним днем все більше і більше пишуть звітів, все частіше директорів викликають на різні наради і заходи, відвертають від святого – навчально-виховного процесу. Все частіше зриваємо учителів на наради, змагання, семінари під час навчального процесу, а після уроків – на перепис мікрорайону, виборчу кампанію і т. д., а учнів – під час занять на змагання, медичні огляди, прибирання території, і не лише шкільної. Все більше занурюємось у поточні справи, забуваючи про ефективне планування управління в своїй роботі.

Демократичне слово «нарада» давно вже втратило свій зміст. І нарада дуже часто нагадує всім нам «лінійки ганьби», де єдине, чого чекають від твоєї особи, це фрази – «винен, виправлюсь». Про зворотний зв'язок і мріяти не можна! І ми впевнені, що з нашими безпосередніми керівниками розмовляють, мабуть, не краще.

Можливо, не треба призначати керівників освіти району або міста, а зробити цю посаду виборною на відповідний період, як це відбувається в США? І це допоможе демократизувати відповідні стосунки.

Що стосується наукової організації управлінської праці, то нам ще далеко до сучасних зразків. Хотілося б, щоб інтерактивні технології використовувались на нарадах різного рівня. Хотілося б

використовувати в управлінській діяльності можливості сучасних ІТ-технологій: проводити онлайнові оперативні наради, передавати та отримувати інформацію електронними засобами, створювати й використовувати WEB-сайти закладів та органів освіти як для різноманітної інформації щодо подій, планів роботи, так і для обговорення проблемних питань через чати, форуми і т. ін. (періодично проводити такі заходи з органами управління освітою на різних рівнях, навчальними закладами), створювати банк інформації, досвіду в електронному варіанті, офіційно розглянути питання щодо дозволу вести документацію, користуючись комп'ютерними технологіями.

Таким чином, питань було окреслено дуже багато, і тому, мені здається, необхідно подумати над новими стратегіями планування освіти не тільки в Харківській області, а й в інших регіонах, а можливо, і в масштабах України, з метою створення проекту реального переходу від державного управління освітою до державно-громадського, а далі – до громадсько-державного, як це окреслено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні до 2012 року. Цей проект через депутатів Верховної Ради потрібно постійно лобіювати. Це і буде конкретний приклад реалізації участі громадськості в управлінні освітою через участь у створенні законодавчих документів, які обговорювалися б не лише в кабінетах МОН, а й серед громадськості, тобто – всіх нас!

ОГОЛОШЕННЯ

Благодійна організація «Вчителі за демократію та партнерство» за підтримки видавництва педагогічної літератури АПН 8–13 серпня 2004 року проводить літню школу-семінар для директорів загальноосвітніх навчальних закладів з основ освітнього менеджменту «Підготовка керівників шкіл до змін в діяльності навчального закладу». Під час семінару учасники матимуть можливість опанувати новітні технології комунікації, розв'язання конфліктів, стратегічного планування, отримати інформацію і навички щодо запровадження освітніх інновацій, ефективних стилів управління, інтерактивних технологій колективного прийняття управлінських рішень та проведення колективних заходів.

Семінар проводитиметься в Пущі-Водиці – мальовничій місцевості під Києвом – на базі пансіонату. Вартість участі у семінарі 430 грн. Можлива оплата готівкою чи по безготівковому розрахунку.

Просимо повідомити про ваше бажання взяти участь у роботі школи не пізніше 1 липня 2004 р. за телефоном (044) 513-8938, контактна особа Клавдія Грицук, або електронною поштою за адресою ***teachers@ukr.net.***

Дякуємо за співпрацю.

Діти – наше майбутнє?

Віктор ГУСЄВ,
директор гімназії Кіровського району м. Донецька,
випускник програми «Партнери в освіті – 2003»

Готуючись до педради, знову перечитую нормативні документи, виступи В. Кременя, статті в освітянській пресі. Як красиво наш міністр говорить про роль та підготовку вчителя, як пишається підвищенням окладів на 18 %, а потім ще на 12 %. Чому ж тоді навіть у Києві та обласних центрах не заповнені вакансії в школах? А що ми будемо робити, якщо обіцянки про значне підвищення пенсій збудуться і 15–20 % вчителів підуть з навчальних закладів? Чому плинність молодих кадрів, як ніколи, велика? Адже всі директори шкіл добре знають, що перш за все запрошення до бізнесових структур, СБУ, за кордон отримують найталановитіші. Вони ж, як правило, вільно володіють комп'ютером, іноземними мовами, предметом, а головне – люблять дітей, створюють умови для їх творчого зростання. Як вирішити проблему? Як направити на викладання студентів 4-х, 5-х курсів та закріпити на 3–5–10 років випускників педагогічних факультетів?! Особливо дошкуляє те, що, отримавши 3–10-річний педагогічний досвід, молодь тікає куди завгодно, аби забезпечити елементарне існування собі та новонародженій дитині. У школах залишається багато працівників, які хотіли б десь заробляти більше, але не можуть працевлаштуватися.

Чи є вихід? Так, треба виконати, а краще – трохи перевиконати вимоги ст. 57 Закону «Про освіту». З якою гордістю я в 1992 році розповідав парламентарію зі Швеції про досягнення цього закону: «Середні ставки вчителів на рівні середнього заробітку в промисловості». Але його дуже здивувало, що творчу, вельми значущу і складну діяльність освітян порівнюють із робітничою. Як сумно, що сьогодні навіть це положення не виконується! Хочу зауважити, що значна різниця в оплаті праці низькокваліфікованого працівника та майстра стимулює:

1. Підвищення майстерності всіх працівників.
2. Залишення першими робочого місця лише за власним бажанням.
3. Закріплення висококваліфікованих кадрів.

Кадри вирішують все... Це так. Особливо щодо тих кадрів, які формують освітянську політику в Україні. Важко зрозуміти, як народні депутати в ту «конституційну ніч» погодилися на «обов'язкову загальну середню освіту».

Мабуть, щоб хоч якось зарадити проблемі, впроваджено 12-бальну систему. 1 бал – позитивна оцінка. Якість освіти знижується, але невстигаючих немає і бути не може. Атестати повинні отримати всі, хто записався, але яка якість тих документів? А найголовніше – навіщо ця профанація? А як впливає на дітей безвідповідальне ставлення до навчальної праці?

Разом з тим ми нібито хочемо не відставати від інших країн і активно вводимо профільне навчання в старшій школі. МОН вважає, що профілів може бути 30–50, а то й більше. Назви «економічний», «юридичний», з одного боку, натякають на досить вузьку спеціалізацію, а з іншого – можуть призвести до руйнації самої ідеї. Адже сьогодні більшість шкіл України мають 1–2 старших класи в паралелі. І як це підлітки в 15 років виберуть одностайно 1–2 профілі з 50? Відповідь – пощастить щонайбільше 20–30 % учнів. Інші будуть «їсти» те, що є в їхній школі.

Чи є вихід? Так, треба створювати великі, на 500–1500 учнів, школи III ступеня. Тоді в паралелі буде 6–15 класів. Причому академічна освіта (ми маємо 14-річний досвід профільної школи) може даватися в загальнотехнічних класах (математика, фізика), хіміко-біологічних та гуманітарних. Діти, які закінчили школу II ступеня з оцінками від 1 до 6 балів, можуть отримувати робітничу спеціальність або в ПТУ, або в школі, якщо створена відповідна база.

У великій старшій школі впровадження особистісно орієнтованого підходу здійснюватиметься найліпше. За таких умов можна відмовитися від класу як такого. Просто є предмети (українська мова, історія України, іноземна мова, фізична культура), які вивчаються щонайменше 4 семестри в 10–11-х класах. А інші предмети, їх рівень та час вивчення, вибирає учень. Причому за кожний предмет залежно від його складності нараховуються бали. Відповідна сума балів на кінець останнього року навчання дає право на отримання атестату про середню освіту. Саме за такої системи буде демократія, саме тоді старші учні зможуть справді вибирати свою особисту «траєкторію» в освітньому процесі.

Є питання щодо якості багатьох нормативних документів. Як, наприклад, можна було затвердити пункт 2.2 «Положення про класного керівника...»? Вчитайтесь у ці рядки: «Обов'язки класного керівника покладаються директором навчального закладу на педагогічного працівника за його згодою...» Та хто ж сьогодні добровільно буде виконувати «безрозмірні» обов'язки класного керівника за 28–56 гривень на місяць? Крім того, в кожній школі знайдуться класи, з якими особливо складно працювати. Як у такому разі умовляти вчителів? До якого безладу це призведе?

Опубліковано «Орієнтовні критерії оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів

(проект)». Дуже хотілося б, щоб цей важливий документ був принципово переглянутий. По-перше, «Результативність» набагато важливіша за «Рівень організації освітньої діяльності» і повинна мати вагу щонайменше 90 %. Адже «Рівень організації...» має значення для того, щоб вивчати передовий досвід (якщо результативність висока), або для надання допомоги (якщо результативність низька). Ми збираємось цивілізовано визначати рівень роботи школи, а до цього часу не маємо критеріїв стандарту освіти. Не можна по-різному підходити до позитивної оцінки учня 1 бал з 12 (8,3 %) та школи 103 з 160 (64,3 %). Наше рідне Міністерство нібито робить все необхідне для входження в світовий освітній простір. Але що є критерієм результативності освітніх закладів в Америці, Канаді, Швеції? Може, кількість комп'ютерів, спортзалів, бібліотек? Ні! Рейтинг учня і школи залежить тільки від наслідків незалежного тестування!

Конституція України, законодавство про освіту стверджують, що Україна прямує до створення демократичної, правової держави, а управління в освіті має бути державно-громадським. Науковці вчать, що якщо ставляться нові цілі й завдання, то для їх досягнення змінюється й структура. Але що справді змінилось в управлінні освітою з часів тоталітарного Радянського Союзу? Тільки гасла та записи в нормативних документах.

Чи є вихід? Так, наприклад, у штаті Небраска (США) громадяни обирають своїх представників до освітньої ради (як у нас депутатів). Ця рада призначає начальника відділу (управління) освіти та щотижня працює з ним. Обрані члени ради, як правило, або мають дітей шкільного віку, або працювали в закладах освіти. До них надходить вся інформація про якість роботи шкіл, вчителів, директорів, про освітянські потреби регіону і т. ін. Їм дуже легко впливати на рішення призначених директорів, вчителів тощо.

Гроші для дітей не треба ні в кого просити, освіта стає фінансово незалежною, тому що діти фактично навчаються за кошти місцевої громади, але й громада через своїх представників в освітній раді стежить за їх раціональним використанням.

З багатьох причин моя пропозиція не може бути реалізована в найближчі дні, і тому поки що треба насамперед вимагати від керівників шкіл сумлінного виконання IV розділу Статуту (на основі «Примірного статуту загальноосвітнього навчального закладу») та доповнити його винятковими повноваженнями конференції:

1) заслуховування раз на 5 років звіту директора школи про виконану роботу і оцінювання її шляхом закритого голосування;
2) звертання з пропозиціями у відповідні органи:
   а) про звільнення директора від його обов'язків;
   б) про проведення конкурсу на заміщення посади директора;
3) узгодження звільнення директора з ініціативи органів управління освітою, крім випадків, передбачених законодавством.

Окрема проблема – медалі випускників. За інформацією приймальних комісій ВНЗ, щорічно 10–30 % медалістів отримують «2» на вступних іспитах, а скільки отримують «3»? Разом з тим якість знань кандидатів на медаль багаторазово і дуже жорстко перевіряється документально. Може, вже досить перекладати папери, а за допомогою ВНЗ перевіряти фактичні знання учнів? Ми кажемо про диференційоване навчання, профільні класи, а від кращих учнів вимагаємо «відмінно» з усіх предметів. Це невірно! І ще. Спитайте у медалістів та їхніх батьків, що для них краще: «медалька» чи безкоштовне отримання вищої освіти? Мені відомо багато прикладів, коли найкращі випускники ідуть вчитися до технікумів або навіть ПТУ, тому що на вибрані факультети ВНЗ потрібні не тільки знання, а й великі гроші. У той же час, наприклад, у США кращі учні, закінчуючи школу, отримують гранти на вищу освіту в розмірі 30, 50, 75 тис. доларів.

Особливу радість викликає той факт, що зовсім скоро «бурси» – ПТУ зникнуть, замість них з'являться технічні ліцеї! Деякі управлінці також бажають швидше поліпшити шкільну освіту і наполягають, щоб всі школи стали гімназіями. Саме тоді мотивація до навчання в учнів різко піде вгору, а який ентузіазм з'явиться в учителів!

Справді, якісна освіта для всіх – це дуже добре. Але головне завдання уряду – не «заганяти всіх до щастя комунізму», а створювати умови для вчителів, будувати систему, яка б задовольняла освітні запити батьків та учнів. Крім того, більшість країн світу вже добре знають, що люди рівні тільки перед Богом та Законом. А в житті вони мають різні вагу, зріст, здібності і т. п. Тому для кращих учнів створюються відповідні умови. Здається, що уряд України це розуміє, і в Закон «Про освіту» ввели поняття про гімназії, ліцеї і т. ін. Люди добрі, сказавши «А», треба казати «Б». На сьогодні немає положення про гімназію. Штатний розклад, фінансування, платня і т. ін.– як у загальноосвітній школі.

Як уникнути великої кількості управлінських помилок?

Перше. Треба системно підходити до вирішення проблеми. Наприклад, які б красиві промови, гасла, програми і рішення щодо забезпечення шкіл висококваліфікованими вчителями не розроблялись, без реалізації вимог статті 57 Закону «Про освіту» нічого «якісного» не буде.

Друге. Треба створювати нормальну (об'єктивну) систему кар'єрного зростання. Так, тільки найкращі вчителі першої або вищої категорії повинні ставати заступниками директора. Тільки найкращі заступники можуть призначатися на посаду директора, тільки найкращі директори, що довели свої успіхи, можуть розглядатися як кандидати на посаду в відділ (управління) освіти, тільки найкращі управлінці повинні за конкурсом призначатися до Головного управління та до МОН. Але кожна нова сходинка – це інший рівень відповідальності, а значить, має бути й інший рівень доходів.

Безсумнівно, в нашій освіті з'явилось і багато доброго. Але люди, що бажають Україні процвітання, повинні щоденно дбати про дітей, які сьогодні ходять до школи.

Навчання письма як методична проблема

Тамара КАША,
вчитель англійської мови гімназії № 107 м. Запоріжжя, випускниця програми «Українсько-американські премії за досягнення у викладанні – 2003»

Лариса ЛЮТА,
вчитель англійської мови гімназії № 107 м. Запоріжжя, випускниця програм «Партнери в освіті – 2000», СІ-2003

Вчителі англійської мови звертають дуже мало уваги на розвиток навичок творчого письма, вважаючи, що це – справа викладачів української мови. Ця думка має сенс, бо спілкуються, читають наші діти все ж українською чи російською і, відповідно, мають в цих мовах більший словниковий запас та «чуття». Але беручи участь в різних програмах та конкурсах (FSA FLEX – програма майбутніх лідерів, USA-USA – готує дітей до вступу в американські вузи, міжнародний конкурс есе – www.goipeace.or.jp), діти пишуть есе англійською та звертаються до нас, вчителів, по допомогу. Вони мають добрі граматичні навички, у них немає проблем з правописом, але, як виявляється, їх ніхто не навчив швидко знаходити ідеї та логічно і структуровано викладати свої, і тільки свої, думки. На жаль, шкільний реферат – це дуже часто переписана з журналу стаття чи роздрукований матеріал з інтернету. А підготовка до написання твору з української літератури зводиться до обговорення того, про що писати, та до читання зразків творів. Такі методи аж ніяк не можуть навчити справжньої творчості!

Ми, викладачі англійської, – щасливі, бо знання мови дає нам можливість скористатись досягненнями західних, і американських зокрема, методистів. І ми просто зобов'язані це робити, бо вивчення мови передбачає також знання культурних стандартів. Нам, як випускникам програм обмінів, спонсорованих американським урядом (PiE-2000, TEA-2003), пощастило двічі, бо завдяки участі в цих програмах ми мали змогу детально ознайомитись з чудовою методикою навчання письма професора Джойс Ганнули з Університету штату Монтана, відвідати семінар професора Лі Вонг «Академічне письмо – як розпочати?». Тож наявність проблеми, а також ознайомлення з матеріалом для її вирішення стали поштовхом до підготовки семінару-тренінгу з творчого письма для випускників американських програм та для керівників районних методичних об'єднань вчителів англійської мови міста, який відбувся 12 лютого в м. Запоріжжі за підтримки Американських рад. При підготовці семінару-тренінгу ми також широко використовували матеріали інтернету та матеріали онлайнових курсів для вчителів англійської мови, які проводяться мережею I'EARN. Гостями тренінгу були головний спеціаліст Запорізького обласного відділу освіти Лариса Чурікова, координатор Київського офісу Американських рад Катерина Наливайко, випускник програми TEA-97, керівник центру IATP в Запоріжжі Олексій Нещерет, а також випускники TEA та PiE і вчителі англійської мови провідних шкіл Запоріжжя.

В основу тренінгу було покладено систему роботи над твором за Джойс Ганнулою:

- підготовчі завдання;
- робота над чернеткою (завдання даються за системою RAFTS (роль автора, аудиторія, формат, тема, «сильні» дієслова для пояснення завдання));
- обговорення в класі та конкретні, структуровані відгуки про твір;
- редагування;
- виправлення орфографічних та граматичних помилок;
- робота з готовим твором (драматизація, публікація тощо);
- оцінювання.

Учасники, як це й повинно бути на тренінгу, виконали цілий ряд практичних завдань. Так, працюючи над підготовчими завданнями, вони розібрали, що таке пасограма та твір-дербі, написали твір ланцюжком та твір від імені одного з героїв дитячого віршика про Шалтая-Болтая...

Розбираючи варіанти завдання під час роботи над чернеткою, учасники мали написати твори на тему «Канікули», але за системою RAFTS, тобто або від імені батьків до шкільної адміністрації у формі скарги, або від імені неістоти (наприклад, класної дошки) до учнів у формі спостережень.

Учасники також отримали матеріали щодо структури подальшого обговорення чернеток та рекомендації щодо написання коротких есе, виконали редагування уривка твору.

Наприкінці учасники спробували свої сили в написанні віршів за заданими схемами: граматичні, автобіографічні, w-вірші та вірші за схемою діаманта. Бажаючі прочитали свої творіння всій аудиторії.

Зважаючи на те що це був наш перший досвід у проведенні семінарів-тренінгів, ми дуже радіємо з того, що він виявився вдалим – всі відгуки були тільки позитивними. Єдине, що трохи засмучує – це те, що багато матеріалу залишилось поза рамками семінару-тренінгу за браком часу. Але зацікавлена аудиторія є, матеріал є – залишилось тільки зібратися з силами та думками для другого раунду....

Нелегкий шлях до успіху

Олена ФІМ'ЯР,
учитель англійської мови та країнознавства Цюрупинської гімназії Херсонської області, випускниця програми «Партнери в освіті – 2003»

Цікаво читати у *Віснику* статті про справжні «історії успіху». У своїй розповіді я писатиму про далеко не оптимістичні реалії, з якими я зіткнулася до поїздки у США та після повернення зі стажування (м. Носфілд, штат Міннесота).

По закінченні Херсонського державного університету у 2000 році я була здивована пасивністю і небажанням педагогів переглянути свої усталені погляди на навчання і виховання учнів. За гаслами гуманізації і демократизації шкільного життя по суті не було реальних дій. Про учнів здебільшого говорили у третій особі, підвищений тон спілкування був одним із провідних засобів впливу на «проблемних» учнів. Мене особисто також вражав стиль спілкування між підлеглими та керівництвом навчального закладу чи то відділу освіти, де підвищений тон був запорукою порозуміння. Без «конструктивної критики» не проходили засідання, збори, наради.

Невтручання і незацікавленість батьків учнів проблемами навчання їхніх дітей також насторожували. Батьківські збори скоріше нагадували лекції без будь-яких спроб діалогу між педагогами і батьками.

Але мав бути вихід із цієї ситуації. Володіючи ще небагатим професійним досвідом, але маючи бажання особисто вплинути на становище, я спробувала діяти.

Переконавшись на власному досвіді, як важко зацікавити і навчити учнів без допомоги новітніх технологій та інноваційних методів, я звернулася до адміністрації свого навчального закладу з пропозицією навчати вчителів основ роботи на комп'ютері. Адже рівень комп'ютерної грамотності, на мою думку, має стати каталізатором і передумовою професійного зростання вчителів та підвищення мотивації навчання учнів. Але я отримала відповідь, що це надто проблематично і складно зробити. Власними зусиллями та зусиллями волонтера Корпусу миру ми спробували навчити учителів кафедри іноземних мов Цюрупинської гімназії.

Про мою перемогу у програмі «Партнери в освіті» знали не тільки в місті, а й у районі, але на щорічній учительській конференції про це не було сказано жодного слова, незважаючи на те що у Цюрупинському районі я стала першою. Таке замовчування було мені не зовсім зрозумілим, і після звертання до завідувача відділу освіти (К. М. Буганова) я отримала відповідь, що це (отримання статусу національного переможця у програмі обміну) не таке велике досягнення, ось коли я матиму більші здобутки, мене неодмінно згадають. Але річ була не в тім, щоб прозвучало моє прізвище, я хотіла, щоб увагу вчительської громадськості привернули до такої можливості професійного зростання і вдосконалення, як участь у програмах обміну. Зрештою через міську газету я поділилася своїм досвідом участі у програмі.

Високий рівень організації і проведення стажування, насиченість та змістовність відвіданих семінарів і тренінгів під час перебування в США, а головне – незабутній досвід спілкування з американськими вчителями і учнями вселили в мене надію щодо можливості консолідації зусиль задля розбудови української освіти.

Після повернення зі стажування я була сповнена ідей і проектів, які, на жаль, наштовхнулися на небажання певної частини колег і адміністрації співпрацювати. Так, я часто чула коментарі: «Навіщо нам щось міняти, нам і так важко, навіщо висовуватися». Мої намагання пояснити, що елементарні навички користування комп'ютером стануть у пригоді вчителям під час створення наочності та роздаткового матеріалу, знайшли відгук тільки у невеликої частини педагогів. Мене дивував той факт, що, маючи у своєму розпорядженні такий потужний комп'ютерний клас, вчителі, по суті, не мали до нього доступу, не кажучи вже про користування інтернетом. Своїх учнів я змушена була запросити до себе додому, щоб показати можливості такого освітнього ресурсу, як інтернет.

Восени 2003 року в Цюрупинській гімназії, навчальному закладі зі 190-річною історією, за підтримки Корпусу миру в Україні було створено і профінансовано відкриття Ресурсного центру англійської мови і культури. Завдяки гранту, отриманому добровольцем Корпусу миру вчителем англійської мови Цюрупинської гімназії Сарою Мартін, вчителі Цюрупинського району мають змогу підвищувати свою майстерність (зокрема в застосуванні комп'ютерних технологій у навчанні іноземних мов), а учні – можливість взаємодіяти із автентичним матеріалом. До послуг користувачів Центру: комп'ютер, освітні комп'ютерні програми, відеоперегляд фільмів англійською мовою, ксерокс та бібліотека довідкової та художньої літератури.

З нагоди офіційного відкриття Центру вчителі іноземних мов району та представники Голопристанського і Скадовського районів відвідали дводенний семінар «Комп'ютерні технології у навчанні англійської мови», який відбувся 19–20 вересня у приміщенні Цюрупинської гімназії. Учасники семінару мали змогу обмінятися досвідом, здобути нові знання та навички на семінарських заняттях, які були проведені вітчизняними та закордонними доповідачами.

Програма семінару була насиченою, про що свідчить тематика занять-тренінгів: «Використання комп'ютерів на уроці мови» (доповідач – Сара Мартін, Цюрупинська гімназія), «Комп'ютер як інтерактивний освітній ресурс» (Сара Мартін), «Громадянська освіта на уроках англійської мови. Навчання навичок демократичної поведінки» (Олена Фім'яр, Цюрупинська гімназія), «Листування між українськими та американськими однолітками як засіб підвищення мотивації до навчання. Можливості участі вчителів у освітніх програмах обміну» (Олена Фім'яр), «Навчання англійської мови молодших школярів» (Наталя Стасюк, Київська область, Березанська ЗОШ), «Драма і музика на уроці англійської мови» (Тетяна Вовченко, Цюрупинська гімназія), «Інтернет у навчанні іноземної мови» (Ірина Голдріна, Херсонський технічний ліцей), «Комунікативний підхід у навчанні англійської мови» (Чарльз Краузер, професор, США), «Подальша робота Центру. Планування і перспективи» (Світлана Гуцева, Цюрупинський районний відділ освіти). Організатори семінару переконані, що набутий досвід допоможе зробити уроки вчителів ефективними, результативними та незабутніми.

Усі 40 учасників отримали буклет із розробками уроків та комунікативними вправами, дискету, касету та сертифікат учасника семінару. Семінар високо оцінили учасники, гості та доповідачі.

Вчителі та учні Цюрупинського району мають велику честь продовжувати навчання у Ресурсному центрі.

Про необхідність та важливість опанування навичками користувачів комп'ютером вчителів загальноосвітніх шкіл свідчить той факт, що компанія Intel за підтримки МОН України протягом наступних двох місяців допоможе вчителям 13 регіонів України опанувати використання інформаційних технологій за методиками Intel. «На освітянській мапі України з'явиться 13 центрів, в яких у рамках програми корпорації Intel "Навчання заради майбутнього", за підтримки Міністерства освіти і науки, обласних та місцевих управлінь освіти, українські вчителі навчатимуться активно використовувати комп'ютери на своїх уроках. Центри розташуються на базі обласних інститутів підвищення кваліфікації та післядипломної педагогічної освіти у Вінниці, Полтаві, Львові, Тернополі, Запоріжжі, Миколаєві, Рівному, Херсоні, Дніпропетровську, Черкасах, Луганську, Одесі, Києві. Як розповіла директор освітянських програм Intel в Україні Тетяна Нанаєва, ці регіони були обрані серед двадцяти, які подали заявки на відкритий конкурс, що проводився МОН та корпорацією» (Новини офіційного сайту Міністерства освіти і науки України від 4.03.2004).

Завдяки небайдужості та професіоналізму волонтера С. Мартін, вчителі іноземних мов Цюрупинського району отримали перші, але такі необхідні навички і знання у цій галузі. Сподіваємося, заняття у центрах Intel сприятимуть більшій обізнаності вчительського загалу із інформаційними технологіями.

Щодо інших проектів, то час на їх реалізацію міг би бути набагато меншим, якби наше керівництво не відповідало: «потім» або «пізніше». Так, працюючи із волонтером Корпусу миру Сарою Мартін над написанням проекту щодо відкриття Цюрупинського районного ресурсного центру англійської мови і культури на базі Цюрупинської гімназії, ми лише завдяки власній наполегливості змогли отримати фінансування проекту та провести дводенний семінар для вчителів іноземних мов Цюрупинського району. До речі, про це також не було поінформовано вчителів району на вчительській конференції.

Однак найбільше мене «вибив з колії» процес підготовки до зустрічі американських колег Кевіна Дала та Ерла Вієнманна у Херсонській та Миколаївській областях навесні 2003 року. Американські ради призначили мене координатором візиту. Поінформувавши методичний кабінет районного відділу освіти, я працювала над програмою візиту. Але за два дні до офіційного візиту мене викликали в кабінет вищезгаданого начальника відділу освіти, який, забуваючи про професійну гідність, на підвищених тонах почав з'ясовувати, хто надав мені повноваження бути координатором. Він також цікавився, чи спілкувалися з американцями представники СБУ. Мої намагання пояснити, що гості запрошені на рівні посольств, не принесли успіхів. Він неодноразово нагадував мені, що лише він як «начальник» має право телефонувати в Київ. Навіть телефонна розмова з працівниками Американських рад не вплинула на агресивність чиновника. Моя кар'єра завершилася б на тому етапі, якби не той факт, що я була представником вчительської династії у третьому поколінні. Ця «розмова» і «конструктивна критика» моїх дій надовго залишили неприємні спогади і відчуття приниження.

Я глибоко переконана, що доки не зміняться відносини між керівництвом і підлеглими, на позитивні зрушення у галузі освіти годі очікувати.

Але радує те, що, судячи з розповідей учасників програм обмінів, мій приклад є радше винятком, ніж правилом. Принаймні у це дуже хотілося б вірити.

P. S. Усі вищезгадані прикрощі на шляху до самореалізації тільки додали мені впевненості у власних силах і немарності намагань. У даний момент 5-В клас, класним керівником якого я є, другий раз поспіль перемагає у змаганні «Громадсько-активний клас», листування між дівчатами-скаутами зі штату Міннесота та моїми учнями розкриває перед представниками двох країн можливість краще пізнати один одного у навчанні толерантності та злагоди. На черзі – реалізація спільного проекту між школами міста Носфілда та Цюрупинською гімназією. А найголовніше, що адміністрація гімназії теж усвідомила переваги співпраці з випускниками програм обмінів. Тож сподіваймося на краще заради іскорок радощів від навчання в очах наших учнів!

ОГОЛОШЕННЯ

Випускники освітніх програм Віталій Білозір (м. Суми), Наталя Вукіна (м. Харків) та Олександр Войтенко (м. Гадяч, Полтавська обл.) працюють над проектом проведення в липні – серпні 2004 року неформального круглого столу для освітян «Дитячі громадські об'єднання у справі реалізації прав дитини».

До обговорення пропонуються такі питання: аналіз законодавчого та нормативного забезпечення прав дітей в Україні; правова культура дітей; дитина і суспільство: забезпечення реалізації прав (Право на охорону здоров'я та на оздоровлення. Право на освіту. Право на вільне висловлення думки та отримання інформації. Право на об'єднання в дитячі та громадські організації); «Практика і проблеми підтримки дітей в несприятливих умовах та екстремальних ситуаціях», «Співробітництво в галузі охорони дитинства та діяльність громадських організацій та молодіжних об'єднань»; фандрейзинг на місцевому і міжнародному рівнях. Також планується ознайомлення з досвідом соціально-педагогічного центру «Сигнал» Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка з відвіданням місця роботи проекту молодіжного табору в м. Лебедині Сумської області.

З пропозиціями щодо участі у реалізації проекту та обміну досвідом звертайтеся, будь ласка, на електронну адресу **vukina@iatp.org.ua.**

Global Connections, a Must for the Future

Margaret C. COLLIER,
a recipient of the TEA-2001

In October of 2001 I had the privilege of spending several weeks in the Crimean region of Ukraine in the town of Bakhchisarai. I had no idea what to expect and it was my first major trip abroad. Having been chosen as a recipient of the TEA (Teaching Excellence in America) Program, supported by the American Council for International Education, I wanted to do all I could at the school and I wanted to see as much of the area as possible. My host, Alexandra Polupan , made me feel as if I had always been part of the Bakhchisarai-Lyceum School. Since that fall, we have maintained close communications through exchanges of materials, letters, student art work and projects as well as gifts of friendship between our families. I have sent all types of materials that could be used for teaching English. I promised that I would be back and was granted that opportunity in March of 2004.

Project Knowledge is a group of seminars conducted by Alexandra Polupan, her daughter, Vica Makhova and myself. Vladimir Polupan assisted us in setting up these seminars with contributions from some of the books he has co-authored with Alexandra. Topics were chosen from areas of interest for the teachers in the Bakhchisarai and Sevastopol areas. The grant for this return was made possible by the U.S. Department of State-ECA funds and managed by the American Council. It allowed me to fulfill a promise and continue my dream of being a global educator. As a world geography teacher what better way for my students to appreciate other cultures then to be in touch with their peers in other countries. This trip gave me additional opportunities to make it happen for my students. I stress to my 140 students that all cultures have similarities and differences and that we need to understand and appreciate both aspects.

I enjoyed answering all of the questions asked of me about our American education system. I especially enjoyed the sessions on Civics Education and Character Education. All of us in the education world are seeing changes in our students who deal with a variety outside influences on their lives. We have all seen changes in the family structure. I related o the group the emphasis I had seen on these topics through classes that the Japanese call «moral education». So no matter where we are located, the school system is doing its best to produce great citizens for our future.

We are all concerned by standardized testing and its impact on our students and on ourselves. In my state Florida many individuals are still voicing concerns over the amount of pressure on teachers and students to perform well on the Florida Comprehensive Assessment Test (FCAT). We have seen gains but some still question the validity of the tests. We talked about our extensive testing and the accountability required of teachers in the United States. Many had questions were voiced about every tasks such as grading, being evaluated, what is the principal's job, what are we expected to do outside of our classrooms and how do we deal with discipline. These were very lively topics with interest shown by all.

The hands-on-workshop involving graphic organizers was part of the workshop that Alexandra and I both presented in South Carolina the summer that we met. Her use of these valuable tools that help you «think about your thinking» were utilized in project learning. I have borrowed some of her ideas and sent her materials to help her students create interesting projects for their English class. Everyone enjoyed participating in these.

I am continually impressed by the resourcefulness and great ideas of many teachers whose resources are limited. The magic markers, crayons, paper, etc. that I sent are not always accessible to teachers in areas of Ukraine.

I learned from my first visit that any material could be utilized with imagination and a very flexible atti-

Teachers from Turkish school for gifted children

More of the Sevastopol group

tude. Isn't that the mark of true teaching?!! American teachers in most areas of our country have access to the materials that they need and it is easy to forget what a lack of these materials can mean.

I plan to return to the Ukraine in March of 2005 to continue this project with four more topic areas and perhaps also add another school area. I will have information to share about my upcoming trip to China. Since I was in Japan last fall, it would make a very interesting workshop to compare different types of school systems. I am eagerly anticipating my next visit.

Міжнародний семінар вчителів англійської мови

Вікторія МАХОВА,
заступник директора з науково-методичної роботи ЗОШ № 3 м. Севастополя, випускниця програми «Українсько-американські премії за досягнення у викладанні – 2000»

18–19 березня 2004 року в ЗОШ № 3 міста Севастополя відбувся міжнародний семінар для вчителів англійської мови та викладачів громадянознавчих дисциплін. Його проведення стало можливим завдяки гранту «Knowledge», який отримали випускники програм, фінансованих Держдепартаментом США: Маргарет Кольєр (ТЕА-2001), Мілленіум Мідл Скул, Флорида, США; Олександра Полупан (ТЕА-2001), Бахчисарай, НВК «Школа-ліцей»; Вікторія Махова (ТЕА-2000), Севастополь, ЗОШ № 3 з поглибленим вивченням іноземних мов; Володимир Полупан (РіЕ-1999), Бахчисарай, НВК «Школа-ліцей».

Понад 80 вчителів Криму відвідали тренінги та семінари, які проводила Маргарет Кольєр, завідувач кафедри суспільних наук, вчитель географії в Мілленіум Мідл Скул. За умовами гранту семінар проходив у два етапи: в місті Бахчисараї, НВК «Школа-ліцей», та ЗОШ № 3 з поглибленим вивченням іноземних мов міста Севастополя.

Було проведено такі семінари та тренінги:

1. An Overview of American Education The participants of the seminar looked at origins of America's public education system and the currant problems that it faces. Many of the problems were being faced globally such as teacher retention, teacher training and standardized testing.

2. Civics Education In the United States, civics education has always been part of the overall social studies education. They are currently teaching this in their elementary and middle school classes as a separate subject or elective. The framework for these classes is the American Constitution. The education of American students on their legal system ensures the society of future citizens, who are better aquatinted with the law, how laws are made and how their lives are affected by American laws.

3. Character Education is the title for those programs that put emphasis on helping the children to make good decisions in all aspects of their life and within all types of relationships. A wealth of materials and programs exist but among the most popular are the Six Pillars of Character and the Lion's International Program Lions Quest: Skills for Adolescence. During these seminars the participants looked at universal problems and programs that can be used to give the students assistance for understanding the importance of good decision making and problem solving.

4. Visually Presenting Information. Graphic Organizers Helping students to organize the information they are exposed to at school can be a key factor in their understanding of the concepts. Using different visual presentations such as the venn diagram or a webbing are among the many types of informational organizers. The participants revisted the important of these organizers and looked at many easy to use organizers that are supported by the CRISS training program which has international ties to many educators. This is a hands on and demonstration type of workshop.

Маргарет Кольєр докладно розповіла про нові підходи до планування уроків, про систему тестів та оцінювання учнів, про мотивацію та засоби привернення уваги батьків та суспільства до проблем школи.

Проблемам громадянської освіти та формування особистості були присвячені семінари «Civics Education» та «Character Education», де вчителі ознайомилися з методиками викладання громадянських знань, виховання громадянськості як усвідомлення власної ролі в житті суспільства, прагнення його вдосконалення.

Американська колега намагалася показати, як, використовуючи Graphic Organizer, можна досягти більшого успіху у навчанні, зробити його цікавішим для учнів. Семінар передбачав обмін думками та досвідом, а також враженнями, які виникали безпосередньо в процесі роботи. Така методика сприяла високій ефективності.

Партнерство в освіті – запорука демократизації школи. Майбутнє України значною мірою залежить від діяльності сьогоднішньої школи. Подібні семінари дають можливість розвивати дружні стосунки між двома країнами, допомагають взаєморозумінню, сприяють обміну досягненнями та взаємному збагаченню досвідом учителів України та США.

Партнерство — запорука майстерності

Інна ВІЛЛЕР (КОЗАК),
вчитель англійської мови,
випускниця програми «Українсько-американські премії за досягнення у викладанні – 1999»,
волонтер і консультант з TESOL Міжнародної організації YWAM
у Тернопільській області

П'ять років минуло з часу мого успішного досвіду співпраці з Американськими Радами з міжнародної освіти. Озираючись на цей період свого вчителювання у спеціалізованій школі № 5 м. Тернополя до вересня 2002 року і засвідчуючи нині успіхи вже своїх учнів, четверо з яких стали переможцями програми FLEX у 2003 році, хочу ще раз пригадати, як саме, з моменту підвищення кваліфікації за програмою TEA, почали «розширюватись горизонти» моїх уроків англійської у щось глобальніше – як для мене, так і для моїх вихованців, яких я навчала мови з першого по дев'ятий клас.

Знайомство із Сандрою Міллер в Ньюарку, штат Делавер (1999 рік)

Тоді, в липні 1999 року, триденна конференція *«Святкуючи досягнення у викладанні на перетині культур»*, яка проходила на базі Університету штату Делавер, увінчалась для мене не лише збагаченням досвіду внаслідок чудових і високопрофесійних викладів колег з Росії, України, Узбекистану, Киргизстану, Казахстану і США, але й особистим знайомством із Сандрою Міллер, вчителькою середніх класів школи *м. Портленда, штат Теннессі.*

Під час виставки постерів, які презентували вчителі – кожен про свою країну, місто, школу і національну культуру,– Сандра вирізнялась серед інших, демонструючи відеоматеріали про всілякі творчі проекти, які вона здійснювала зі своїми вихованцями. Мене вразив широкий спектр діяльності цієї вчительки, адже на своїх уроках і в позаурочний час вона працювала, власне, над *розширенням горизонтів у світогляді й талантах своїх учнів* на основі свого предмета. Коли я запитала Сандру про те, який предмет вона викладає, відповідь була такою: *«Я навчаю дітей історії, географії, літератури, англійської, німецької, музики. А також веду комп'ютерний клуб "Generation WHY" (World Wide Horizons for Youth), де мої учні навчаються етикету роботи в інтернеті і використанню сучасних технологій у процесі навчання. Крім цього, я допомагаю дітям створювати і організовувати унікальну телевізійну мережу "True Colors TV Network" і "True Color Music", якою вони вже навчились управляти самостійно. Ця телемережа транслює виступи учнівської команди молодих і обдарованих музикантів школи. Такі проекти спрямовані на зацікавлення школярів-підлітків і їх зайнятість, що зменшує імовірність загострення тих типових вікових і особистісних проблем, з якими зазвичай стикаються підлітки в середніх класах».*

Поспілкувавшись із Сандрою, я відчула себе приголомшеною, і єдине, що могла подумати тоді,– це велике «WOW!» А пізніше охопила відчайдушна думка про те, що українському вчителю доводиться працювати в *дещо* інших реаліях. Проте Сандра щиро хотіла дізнатися, якими засобами я, як український вчитель, досягаю успішного викладання і співпраці зі своїми учнями, з якими труднощами стикаюсь у викладанні. Моя американська колега зацікавилась моїм досвідом як автора ілюстрованих прописів з англійської мови для дітей молодшого шкільного віку «Learning To Write».

Мій пропис став приємним професійним сувеніром для Сандри. Вона ж подарувала мені опис свого практичного творчого проекту з географії та країнознавства «Розмалюй фарбами гарбуз, як глобус», приурочений до свята Хелловін. Правда, в інтерпретації Сандри «хелловінські оранжеві гарбузи», які мали б лякати, перетворились на «миролюбні блакитні гарбузи з кольоровими материками», які стали основою для розвитку фантазії дітей, їх географічних і образотворчих навичок.

На другий день конференції я дізналась, що Сандра Міллер належала до сімки американських вчителів, які претендували також на участь в Міжнародній освітній програмі обмінів між школами США та України. Десь у глибині душі я хотіла побачити Сандру в Тернополі, у своїй школі, аби шкільна програма обміну стала не лише рожевою мрією, але й живою реальністю для вчителів та учнів.

Коли залишався крок до здійснення мрії...

Через місяць після мого повернення із США я одержала аплікаційну форму з Київського офісу Американських рад, яка запитувала підтвердження

про те, чи моя школа готова прийняти на десять днів американського вчителя в рамках програми шкільних обмінів з перспективою на довготривале партнерство між школами. Звичайно, моя відповідь була однозначно ствердною, та й дирекція школи не заперечувала. Незабаром я одержала від Сандри Міллер листа електронною поштою про те, що її затверджено для поїздки в Україну і що її бажання, висловлене відбірковому комітету TEA-ACCELS у Вашингтоні, потрапити саме до моєї школи № 5 у Тернополі, враховано. Підготовка до приїзду Сандри почалася негайно – розроблявся графік заходів, спільних уроків, зустрічей, екскурсій, ішов пошук затишної оселі для гості тощо. Мої учні, директор школи та колеги – вчителі англійської мови – на той момент вже заочно були знайомі із Сандрою з моїх оповідей та фотографій конференції в Делаверському університеті.

Та за тиждень до приїзду Сандри я отримала повідомлення, що вона потрапила у дорожньо-транспортну пригоду, внаслідок якої серйозно постраждала. Травми Сандри змушували її відмовитись від подорожі в Україну. ***«Мрія усього мого життя, до якої я йшла роками, так раптово обірвалась...»*** – писала мені Сандра.

Як бачите, у цій історії переплелися не лише педагогічні аспекти чи досягнення, але й людські відносини, долі та особисті переживання – хоча й на величезній відстані. Те, що трапилось із Сандрою, «боліло» й мене, і моїх учнів, які очікували її візиту. Згодом із групою вже тільки з шести американських вчителів, які приїхали в Україну восени 1999 року,– а зокрема, із Сьюзі Стакер з Вайомінгу, яку приймала у своїй школі в м. Калуші Івано-Франківської області Лідія Безрука, моя одногрупниця по TEA-99, я відправила в Америку на ім'я Сандри Міллер листи й колажі своїх учнів, які морально підтримували Сандру, а також пропонували започаткувати листування з її учнями.

Спільні проекти... на відстані

А. Листування

Протягом року – з 2000-го по 2001-й – американські восьмикласники, учні Сандри, старанно копіювали адреси дивною і незнайомою для них українською мовою на конвертах, надсилаючи до Тернополя листи й колажі українським восьмикласникам, моїм вихованцям. Листування було взаємним і жвавим. Воно мало індивідуальний характер, однак усі листи і колажі кожного разу були присвячені якійсь одній темі. Наприклад: «About Myself», «My Country», «My Town», «My School», «My Hobby», «My Family», «My Friends and Pets», «My Dreams», «My Favorite Movie Star, Singer, and Band», «My Native Language».

Щоб розповісти іншим учням школи № 5 про те, що пишуть американські ровесники, ми влаштовували виставки у коридорі. Яскраві колажі та фото американських дітей приваблювали натовпи школярів з інших класів, і тоді зав'язувались захоплюючі дискусії з моїми учнями 8-А, 8-Б і 8-В класів (2000/2001 н. р.). Цікавим виявився той

факт, що українським та американським школярам до вподоби були майже одні й ті ж всесвітньовідомі американські кінозірки, співаки і співачки, за винятком українських, які не були відомі за межами України. Правда, що стосувалося музичних гуртів, то в американських юнаків та дівчат були також свої національні й місцеві улюбленці серед музичних колективів, про які ніхто в Україні серед шкільної молоді не чув і не знав. Проте у колажах школярів з Портленда були вирізки з журналів, фото з назвами цих гуртів.

У такий спосіб листування тривало близько року. Американські школярі надавали перевагу спілкуванню електронною поштою, адже «слимакова пошта» («snail mail») – як іноді полюбляє висловлюватися нетерпляче молоде покоління американців про повільні способи зв'язку – не забезпечує миттєвої, більш практичної і надійної комунікації. Однак більшість моїх учнів не мала можливості продовжувати листуватись через інтернет. Тому подальше листування набуло більш індивідуального характеру. Наприклад, учениця Іра Мудра продовжувала листуватися зі своєю американською ровесницею ще два роки. Цікаво, чи зустрілися вони у США, де Іра перебуває на навчанні за програмою FLEX?

Б. Партнерство: допомога Сандри Міллер з її власних методичних ресурсів і ресурсів Portland Middle School (Tennessee)

На лікуванні Сандрі не хотілося втрачати зі мною зв'язків, як і мені з нею. Нашим спільним бажанням було хоча б частково втілити свою мрію, а саме – зробити свій внесок у зміцнення взаєморозуміння і співпраці між вчителями та учнями народів України і США.

Ще на конференції в Ньюарку Сандра уважно слухала мої міркування щодо окремих складних аспектів викладання англійської мови в умовах сучасної української загальноосвітньої школи. На той час я працювала над тим, як навчати дітей успішно писати твори англійською. Також я ділилася проблемами щодо того, що українським освітянам доводиться виготовляти навчальне унаочнення на уроки власноруч, оскільки в Україні поки що немає аналогів спеціалізованих магазинів, як у США, де б шкільні вчителі різних предметів могли купувати вже готове навчальне обладнання. Наприклад, на уроках англійської граматики бракує яскравих постерів, на уроках країнознавства

США – посібників, географічних карт, хронологічних таблиць з історії і т. д.

У такої досвідченої вчительки, як Сандра, яка мала втричі більший стаж роботи в школі, аніж я, були ідеї, як допомогти в цьому мені та моїм українським колегам з кафедри англійської мови школи № 5.

Сандра, готуючись до візиту в нашу школу, заздалегідь підібрала чимало саме того потрібного методичного і навчального матеріалу, про який я згадувала. Не змігши приїхати особисто, вона надіслала його поштою.

Наочності й іншого навчального матеріалу від Сандри було так багато, що нам з колегами вдалося систематизувати його і поповнити кабінети країнознавства США, англійської мови, міжнародного співробітництва і створити новий цікавий кабінет історії США «America The Great».

Унікальні підручники з англійської мови та історії Америки були із фондів бібліотеки Portland Middle School, в якій працювала Сандра. Було очевидно, що шкільна громада й адміністрація школи середніх класів Портленда підтримували цей україно-американський проект шкільного обміну.

А такі американські свята, як Різдво, Пасха, день Подяки, День Святого Патріка, Хеллоуін, День президента, День Незалежності, ми святкували на уроках країнознавства США і загальношкільних заходах, прикрашаючи клас і коридори розкішними яскравими декораціями, які теж надіслала Сандра Міллер.

В. Творчий проект видання журналу (вісника) в межах класу, або Запозичення і трансформування ідеї колективних проектів американських школярів в умовах української загальноосвітньої школи

Творчі колективні проекти за допомогою комп'ютерної техніки та інтернету, які здійснювала Сандра зі своїми вихованцями, були на той час нереальними на моїх уроках з англійської мови через «славнозвісну» некомп'ютеризованість класів. Однак разом із моїми вихованцями ми вирішили запозичити ідею творчих групових проектів у наших американських друзів, з якими листувались, і трансформувати її, виходячи як із ***наявних ресурсів та умов*** у нашій шкільній громаді, так і ***лінгвістичних і соціально-особистісних завдань***, що були поставлені перед нами навчально-виховною програмою школи.

Наявні умови і ресурси

1) Альтернативні посібники та підручники

А. Тексти сучасної художньої і документальної літератури англійською мовою, розрахованої на середній рівень підготовки учня – носія іншої мови, а саме антологія «REFLECTIONS» (John Dennis & Suzanne Griffin – Second Edition, 1994) – частина моєї особистої нагороди як фіналіста програми TEA-ACCELS – *стали основою уроків з домашнього читання у 8-х і 9-х класах.*

Б. Шукаючи шляхи формування належної мотивації своїх учнів успішно писати твори і навчаючи їх граматичних і літературних прийомів писемної творчості англійською мовою, я черпала матеріали з надісланих Сандрою оригінальних підручників, видрукуваних у США – «Language Arts Today» (MACMILLAN/ Mc GRAW-HILL, 1991).

2) Надана вчителям кафедри англійської мови свобода творчості у плануванні й розробці уроків

Наприклад, мої уроки з традиційного домашнього читання перетворилися на уроки з домашнього, але КРИТИЧНОГО читання. Це були тематичні семи – десятиурочні «блоки», на яких здійснювався як художній, так і лексико-граматичний аналіз тексту за розробленими післятекстовими вправами у читанці. Такі уроки відбувалися після попереднього самостійного прочитання текстів художньої літератури учнями вдома (їм виділялося 10–14 днів). «Блоки» уроків з домашнього критичного читання закінчувалися творчими проектами – виданням журналів (newsletter), де учні самі виступали у ролі видавців і презентували у друкованому вигляді свій аналіз теми і критичне розуміння прочитаного, а також у своїх статтях проводили паралелі з українськими реаліями. Цінним було те, що нам вдалось максимально акомодувати ці творчі проекти в сітці уроків англійської, а не переносити їх на позаурочний час, враховуючи завантаженість учнів. Однак домашнє завдання, в яке входили комп'ютерна верстка текстів, інтерв'ю, пошук інформації в інтернеті, потребували від учнів вміння домовлятися між собою, бути гнучкими і вчитися правильно розподіляти свій час. Такі завдання допомагали учням по-новому сприймати уроки англійської. Вони почали згуртовувати підлітків однією метою, навчали вболівати за командний успіх, розвивали почуття відповідальності, навчали самоврядуванню, розвивали професійно-ділову етику і навіть громадську активність.

3) Особисті таланти, вміння та інтереси учнів. Підтримка батьків у наданні дозволу використовувати комп'ютери для роздруку класного тематичного вісника англійською мовою

Набір і верстка журналу покладались на ініціативну групу учнів, які володіли навичками роботи на комп'ютері та мали комп'ютери вдома, чиї

батьки розуміли і радо підтримували ідею колективного англомовного проекту із застосуванням комп'ютерної техніки. Ті з учнів, хто мав низьку мотивацію у вивченні англійської, почали відчувати себе значущими і невід'ємними у проекті за рахунок можливості реалізувати свої таланти і обдарування як дизайнера чи верстальника, а тому їх ставлення і мотивація до вивчення мови значно поліпшились.

Врахування лінгвістичних та соціально-особистісних завдань у змісті уроків англійської мови і навчальної програми як частини колективних творчих проектів

1) удосконалення письмових навичок і вивчення літературних прийомів словесної писемної творчості англійською мовою на основі прочитаних уривків з художньої літератури для успішного написання есе, творів, відгуків тощо;

2) розвиток культури критичного мислення (аналіз, порівняння, пошук додаткової інформації, деталізація й узагальнення, висновки);

3) розвиток культури зв'язного мовлення;

4) розвиток етики критики у судженнях і під час написання есе, а також критичне розуміння соціальних і етнічних аспектів. Наприклад,

- *The Husband-Wife Relationships in «The Unicorn in The Garden», a modern fable by James Thurber.*
- *Racism and Interracial Relationships in America and Ukraine (From the History of the Native Americans and the Roma people in Ukraine). A book report on «A White Man's Word» by Debra Swallow, a Native American writer.*
- *Leadership, Parenthood and Faithfulness in «The Geese» by E. B. White. Showing A Larger Truth That Applies to Human Beings Through the Behavior of Animal s as a Way to Address the Relational Issues in the Society or Family.*
- *Why do people leave their countries? What draws refugees back to «their forsaken homeland»? (based on «The Bonfire and the Ants», a political fable by Alexander Solzhenitsyn);*

5) за допомогою англійської мови набуття і розвиток вмінь та навичок, яких вимагають «словесні професії», такі як письменник, журналіст, літературний редактор, репортер, кореспондент, перекладач, коректор, а також, частково, комп'ютерний дизайнер і художній редактор;

6) розвиток вміння працювати в команді у ході здійснення творчого проекту англійською мовою:

- колективне створення творчих тематичних (невербальних) колажів, побудованих на спостереженнях учнів, які представляють соціально-побутові проблеми у шкільній громаді та місті. Наприклад, *«Громадський транспорт у місті», «Позитивні та негативні аспекти нашої шкільної їдальні», «Вчителі та учні. Спільне і відмінне у їхніх обов'язках»;*
- колективний (вербальний) опис спостережень та досліджень учнів з визначеної проблеми із використанням *влучних виразів і фраз* англійською мовою з оригінальних текстів художньої літератури, опрацьованих на уроках з домашнього читання;
- колективний випуск журналу з тієї ж теми чи проблеми англійською мовою в масштабі класу з розширенням інформації з інших доступних чи частково доступних джерел (англомовні журнали, газети, інтернет тощо) та на основі опитувань учнів і вчителів у шкільній громаді, друзів та родичів;
- створення редакційної команди у складі учнів та розподіл доручень між ними відповідно до їхніх обдарувань, захоплень та можливостей;
- розвиток естетичних смаків і художньої творчості.

Коли урок англійської мови стає інтеграцією мовленнєвих, міжпредметних, професійних і соціальних умінь школярів... та веде до логічного перетину програм TEA та FLEX

Сандра Міллер надихнула мене на такий підхід у викладанні англійської мови, де інтегруються мова, література, історія, мистецтво, новітні засоби комунікацій, соціальні, етнічні й політичні аспекти життя, колективні творчі проекти, етика відносин, етика праці, естетика. І такий підхід – я вірю – «розширив горизонти уроків англійської» для моїх вихованців, а тому допоміг їм краще самовиразитись і збагнути, що англійська мова – це не лише предмет вивчення, але «живий» інструмент спілкування і міжособистісної взаємодії.

Тепер, гортаючи сторінки найуспішніших видань «саморобних» журналів 2000–2002 рр. моїх учнів, я читаю імена Ірини Мудрої – головного редактора журналу, Насті Радчук – комп'ютерного редактора, Валерії Заверухи – кореспондента і автора статей, Мар'яни Питуляк – репортера і коректора, Світлани Маліцької – художнього редактора і відповідальної за розповсюдження номера. Оглядаючись на здійснену з цими учнями роботу в проектах, як можу не пишатися ними – ще й тому, що у 2003 році вони стали переможцями програми FLEX і здобули право навчатися один рік у США. (Зауважу, що Мар'яна Питуляк після успіху в конкурсі відмовилась від поїздки з певних причин, а Іра Мудра стала гідним альтернатом.)

Україна вже має своїх потенційних лідерів серед наших учнів, і як важливо не розгубити їх у стінах школи, а навпаки, якомога раніше розпізнавати їх здібності і допомагати їм розвиватися поза визначеними чи надуманими стандартами і шаблонами – надаючи їм в процесі навчання свободу для творчої активності й створюючи умови для особистого розвитку, самовираження і громадянського лідерства.

Як приємно знати, що моя участь у програмі TEA, партнерство із Сандрою Міллер, її учнями і Portland Middle School допомогли моїм вихованцям, і тепер уже їх черга здійснювати позитивні зміни у громаді, а також надихати і навчати інших.

Робота над проектами у ході вивчення англійської мови

Едуард ЗІННУРОВ,
заступник директора з науково-методичної роботи Новоград-Волинського колегіуму, Житомирська область, випускник програми «Українсько-американські премії за досягнення у викладанні – 1998»

В останні роки все частіше порушується питання про застосування новітніх інформаційних технологій у середній школі. Це стосується не тільки нових технічних засобів, а й нових форм і методів викладання. Оскільки основною метою навчання іноземних мов є формування і розвиток комунікативної культури учнів, навчання практичного оволодіння іноземною мовою, вчитель має створити сприятливі умови для кожного учня, вибрати такі методи навчання, що дали б змогу всім без винятку виявити свою активність та творчість. Отже, завдання вчителя – активізувати пізнавальну діяльність у процесі навчання іноземних мов. Для забезпечення успішного засвоєння матеріалу, інтелектуального розвитку учнів, створення творчої атмосфери використовується метод навчальних проектів – самостійної роботи учнів над темою під керівництвом вчителя. Під час роботи над проектом учні вчаться працювати в групі, допомагати та підтримувати один одного, відшукувати інформацію з різних джерел, оформляти матеріал та представляти його, оцінювати свою роботу на фоні інших, порівнювати свій власний рівень володіння мовою в різні роки та бачити досягнення.

Організація роботи здійснюється за планом:

1. Вибір теми проекту з обов'язковим урахуванням актуальності, зацікавленості та практичного використання результатів.
2. Підбір вчителем питань та завдань, формулювання мети, розробка плану роботи над проектом.
3. Складання списку джерел додаткової інформації (книжки, періодика, веб-сайти).
4. Формування груп, визначення лідерів, оголошення теми та мети проекту, обговорення плану роботи.
5. Періодичний контроль та короткий звіт представників груп про виконану ділянку роботи (проводиться на початку уроку замість warming-up).
6. Попередні консультації груп з учителем, підготовка до презентації.
7. Презентація та захист проекту.
8. Оголошення підсумків та їх обговорення. Визначення переможців.

Протягом року здійснюється робота над проектами, теми яких можуть бути пов'язані з матеріалом уроків мови та країнознавства США – «Життя на безлюдному острові», «Один день американської школи», «Школа майбутнього», «Представляємо радіоновини», з поточними подіями, як-от «Наша газета», «Подорож до Львова», з популярними телепрограмами, наприклад «Один день мого життя за склом». Учні вчаться працювати творчо, співпрацювати в невеликих групах, поєднувати мовні навички та власну фантазію.

Частина проектів є груповими і виконується під загальним гаслом: «Навчання у співпраці» – «Cooperative Learning». Об'єднуюча ідея: учні працюють разом, щоб допомогти один одному в навчанні. Це спонукає їх піклуватися один про одного, відчувати підтримку, висловлювати своє власне розуміння певних моментів, навчатися, навчаючи інших. Спільне навчання сприяє також заповненню прогалин у засвоєнні знань. Створюються тимчасові групи по 4–5 учнів, які виконують різні за типом та часом виконання проекти. Групи є мобільними, на кожний новий проект їх склад змінюється. Це дає можливість звикати один до одного, змінювати свою позицію в групі – одного разу ти лідер, іншим разом – консультант або рядовий член команди. Такий метод, крім роботи над проектами, можна застосовувати на уроках, у підготовці позакласних заходів, проведенні літньої навчальної практики.

МІЙ ЖУРНАЛ * MY JOURNAL

Проект «Мій журнал» здійснюється протягом навчального року і може бути продовжений у наступні роки. Щотижня або один раз на два тижні учні отримують завдання написати статтю до свого власного журналу. Тема статті пов'язується з матеріалом підручника, поточними подіями в школі, місті, країні та світі, проблемами, які можуть виникнути в класі або групі. Кожному учневі вручається лист учителя, в якому пояснюється мета запровадження журналів, рекомендації щодо написання статей, говориться про очікувані результати. В листі варто зазначити, що протягом перших кількох місяців оцінка за кожну статтю виставлятиметься не так за правильно написані з точки зору граматики речення, як за цікаві ідеї, оригінальні думки, нестандартне мислення. Отже, учні вчаться викладати власні думки та бачення навколишнього світу у письмовій формі, при цьому відпрацьовується вміння побудувати речення, правильно вжити граматичний час дієслова, написати слово, логічно побудувати фразу, зробити висновки. Виникає необхідність відшуковувати нові слова в словнику. Отже, самі того не зауважуючи, учні збільшують власний словниковий запас. Вчитель, виставляючи оцінку, може написати коротку рецензію або просто похвалити учня за вдало написану статтю. Крім того, журнал може слугувати засобом зворотного зв'язку між учнем та вчителем. Не кожен учень наважиться поставити запитання, яке стосується його власних проблем, на уроці або після нього. Не завжди вчитель згадує про те, що хотів би порадити учневі або з'ясувати сам на сам. Отже, кілька сторінок журналу можуть бути виділені для запитань та відповідей. Така форма набуває актуальності в старших класах. Наприкінці навчального року вчитель пропонує учням надати для підсумкового збірника проекту свої найвдаліші статті чи найцікавіші уривки. Після отримання згоди на публікацію цей матеріал видається окремою збіркою або включається до «Книги року». Залежно від загального рівня розвитку учнів у групі та рівня опанування мовних навичок роботу з журналами можна впроваджувати вже в 6–7-х класах.

Приклади тем статей за проектом «Мій журнал»: *«Studying English. My Hopes and Expectations»*, *«Autumn. Is it Possible to Like It?»*, *«I'd Like to Visit New*

York», «My Likes and Dislikes», «My Parents Also Were Children», «Food In My Life», «The Country I'd Like to Live In», «The Symbol I'd Like to Have», «My Visit to School in Ten Years», «Sports in My Life», «A Person I'd Like to Have My Friday on a Desert Island», «My Thoughts about Summer Holidays», «My Wish to Do Research Work», «Leadership. Formal and Informal Leaders in My Grade», «An Importance of Studying Languages in Modern Europe», «My Current Problems», «My Impressions About Britain», «My Expectations in a Coming New Year», «The Brightest Moments of My Winter Holidays», «The Best Way of Studying English», «Looking Through the Window», «Is It Important To Identify Your Nationality?», «Cruelty Than and Now», «The Most Interesting English Lessons of This School Year», «My Class-mates», «The Summer of the Millenium that Has Started», «A Letter to the Teachers», «Happiness Through My Parents' Eyes», «The Happiest Guy in My Group», «Hard Job Brings Its Own Reward», «An Outstanding Person I'd Like to Write About», «Christmas Comes Once a Year», «Historia Est Magistra Vitae», «My House is My Fortress?», «Food in Ukraine and Abroad».

ПОДОРОЖ ДО ЛЬВОВА * A TRIP TO LVIV

Короткотерміновий проект, пов'язаний з темами «Подорож», «Україна», «Хочу бути дорослим», «Визначні міста Європи», здійснюється в 10–11-х класах і завершується одно- чи дводенною поїздкою до Львова. Учні поділяються на групи й отримують завдання повністю сплапувати та підготувати подорож. Протягом двох тижнів вони:

- транспортники: відпрацьовують найвигідніший спосіб проїзду, готують інформацію про час приїзду та від'їзду, типи вагонів поїзда та розташування місць у ньому, вартість квитків, умови проїзду та правила поведінки у вагоні, готують карту маршруту поїзда та інформують про транзитні станції;
- історики: готують історичну довідку про місто, його сьогодення, представляють цікаві статистичні дані, відео- та фотоматеріали, матеріали з інтернету;
- екскурсоводи: відпрацьовують план перебування у Львові, планують екскурсії та відпочинок із зазначенням приблизного часу початку та закінчення кожного виду діяльності, враховуючи відстань між об'єктами та послідовність відвідин музеїв з прогулянками, харчуванням, відпочинком, готують альтернативний план на випадок, якщо виникне необхідність щось змінити;
- інтенданти: складають список речей, необхідних в дорозі (одяг, взуття, медикаменти, харчування), зв'язуються з готелем для замовлення місць;
- фінансисти: складають кошторис подорожі на одну людину з урахуванням усіх витрат;
- менеджер-координатор: організовує співпрацю груп, обмін інформацією, тримає зв'язок з учителем.

Презентація результатів роботи відбувається на уроці. Учні готові захищати свої пропозиції, приймати поправки, ставити запитання. Результати вивішуються на дошку. Підсумки підбиваються менеджером-координатором та вчителем. Учні виставляють оцінки колегам за презентації та визначають кращу групу. Після поїздки обговорюються недоліки та прорахунки, відзначаються вдалі рішення та пропозиції.

ДЕНЬ ЗА СКЛОМ * ONE DAY BEHIND THE GLASS

Після виконання проекту «День за склом» семикласники запропонували зробити його традиційним і щороку описувати з усіма подробицями один день свого життя – 26 березня – з метою порівняння та спостереження за кількістю зроблених граматичних помилок. Робота містить не тільки виклад подій, що відбулися цього дня, з поданням точного часу, а й думки, які виникали, мрії, роздуми, враження, ілюстрації або фото до деяких цікавих моментів.

Проект є суто індивідуальним, оформлення – довільним. Більшість учнів виконують проект на альбомних листах, зігнувши які, отримують книжки. Інші вставляють заповнені листки у файли та підшивають у папку. Протягом дня учні мають при собі записник, до якого занотовується необхідна інформація у розділах: час, подія, думки (відчуття, враження). Наприкінці робиться висновок. Вчитель пише коротку рецензію, яка містить не так аналіз помилок, як враження від прочитаного. Під час усної презентації учень має право не розкривати своїх коментарів до подій, лише викласти найцікавіші факти, зробити загальний висновок, порівняти події дня з минулорічними, відповісти на запитання колег з групи. На презентацію приносять матеріали попередніх «Днів за склом» разом з фотокартками, іншими «реліквіями», і відбувається свого роду екскурс в історію.

У 5–6-х класах проект може бути виконаний у вигляді таблиці:

time	event	evaluation	picture
7 a.m.	*I get up and make my bed.*	*	
7.30 a.m.	*I have my breakfast and listen to radio. My mom gives me my favorite food, sausages with fried potatoes.*	***	

У 7–9-х класах таблиця ускладнюється:

time	event	evaluation	thoughts and feelings
7 a.m.	*I get up and make my bed.*	*	I hate this awful alarm-clock! The dream I had was great!
7.30 a.m.	*I have my breakfast and listen to radio. My mom gives me my favorite food,sausages with fried potatoes.*	***	Mom is smiling and it makes me smile too. Hope the coming day will be nice!

НАША ГРУПОВА ГАЗЕТА * OUR GROUP NEWSPAPER

Учні поділяються на групи для випуску двотижневої газети: вони самостійно добирають матеріал, роблять верстку, працюють над оформленням та представляють свою газету. Кожен усвідомлює відповідальність за результати спільної праці так само, як і відчуває смак спільної перемоги. Склад групи змінюється кожного семестру, випуск газети триває, залежно від зацікавленості, від одного навчального року до трьох-чотирьох. Найкращий період для початку проекту – 8-й клас. Функції учнів у кожній групі змінюються щосеместру таким чином, що кожен з них опановує різні «професії» – редактора, дизайнера, кореспондента, набірника. Кожна група вибирає свою назву газети, формат, обсяг, рубрики. Серед рубрик можуть бути: News in Brief, Happy Birthday!, Personality, Problem Page, Teacher's Word, Our Interviews. Зазвичай учні подавали новини групи та класу, результати змагань та анкетних опитувань, інтерв'ю з учнями та вчителями, цікавинки з інтернету, уривки з учнівських творів, вірші однокласників та переклади поезій, що вивчалися на уроках, інформацію про роботу над навчальними проектами, вміщували фото та малюнки. Двічі на місяць відбувалися презентації номерів газети. Група анонсувала свій номер, розповідала про хід роботи над випуском, проблемами, відкриттями, давала дружні поради наступникам, відповідала на запитання, давала оцінку своєї діяльності як команди та кожного члена окремо. Всі випуски вкладалися до

окремих файлів та підшивалися у папку проекту. Бажаючі робили копії і таким чином збирали власну колекцію газет, яка слугує хронікою подій за кілька років.

АБЕТКА ШКІЛЬНОГО ЖИТТЯ * THE ABC OF SCHOOL LIFE

Проект доцільно виконувати наприкінці 9-го чи 11-го класу, оскільки його матеріал є своєрідним підсумком діяльності групи за весь період спільного навчання та співпраці. Час виконання та оформлення – один місяць. На одному з уроків учні називають 26 слів, пов'язаних зі шкільним життям, всіма його сферами. Слова починаються на літери англійської абетки. Кожен учень шляхом вибору чи жеребкування отримує 2–3 теми, за якими пише відповідну розповідь. Весь матеріал роздруковується на окремих листках паперу та супроводжується фотокартками групи, зробленими в різні роки навчання – уроки, участь у Тижні іноземних мов та традиційних конкурсах, робота над проектами, спільні екскурсії та походи, зустрічі з іноземними гостями, вечірки. Матеріали вкладаються до папки проекту та видаються окремою брошурою. Презентація відбувається в травні у формі круглого столу.

Приклади назв статей колективного проекту: ***Alliances, Breaks, Club, Desks, English, Foreigners, Graduation and Graduaters, Headway, Insects, Journeys, Kids, Losers, Mathematics, Newspapers, Olympus, Projects, Queues, Restrooms, Shoes, Teachers, Uniform, Veto, Walls, X-students, Youth, Zoo.***

БУТИ ВЧИТЕЛЕМ * TO BE A TEACHER

Проект варто розпочати з учнями 11(10)-го класу в жовтні, напередодні Дня вчителя. Після бесіди про вчительську професію, її переваги та недоліки учням пропонується побувати в ролі вчителя хоча б один раз в житті. Вчитель розповідає, як проходить підготовка до уроку, що слід враховувати на самому уроці, які бувають типи уроків, як діяти в непередбачуваних ситуаціях, як оцінювати відповіді учнів, яким має бути вчитель. Наводяться приклади нестандартних ситуацій з власної практики, пропонується знайти вихід з них. Вчитель імітує короткі фрагменти уроку з помилками та просить учнів знайти їх. Подібну бесіду можна провести у вигляді прес-конференції. Далі учні отримують завдання підготувати та провести урок в одному із середніх класів (5–8). За бажанням учні працюють індивідуально чи в парі з іншим учнем. Складається план-конспект уроку, готується наочність. Наприкінці уроку учні класу, в якому він проводився, оцінюють «вчителя» за такими параметрами:

Твоя оцінка вчителя та уроку (від 0 до 5)

Ім'я вчителя:	
	Бали
Мова вчителя	
Зовнішній вигляд	
Ставлення до учнів	
Наскільки мені цікаво на уроці	
Зрозумілість пояснення	
Урок в цілому	
Середній бал	

Наступного дня «вчителі» коротко розповідають про свій урок однокласникам, відповідають на запитання, визначають успіхи та недоліки, пишуть розповідь про проведений урок, яка разом з результатами оцінювання та фото поміщається до папки проекту.

ЛЮДИ ДО ЛЮДЕЙ * PEOPLE TO PEOPLE

Довготривалий проект, метою якого є встановлення та розвиток стосунків, обмін досвідом, пізнання культур, взаємні поїздки учнів та вчителів з різних регіонів України. Для практичного застосування набутих знань з англійської мови не обов'язково шукати закордонних партнерів, побачити яких малоймовірно. Краще це зробити з однією із українських шкіл, бажано з іншого регіону.

Проект стартував у лютому 2002 року. Контакт встановили вчителі – випускники програми Американських рад «Премії за досягнення у викладанні англійської мови та країнознавства США» Новоград-Волинського колегіуму та Стрийської гімназії (Львівська область). Спілкування відбувалося через електронну пошту. Учні 10-го класу вибрали собі партнерів і розпочали листування англійською мовою. В квітні цього ж року група учнів та вчителів зі Стрия відвідала колегіум. Відбулися: міст «Новоград – Стрий», відвідування уроків, вечірка, екскурсія до музею Лесі Українки, огляд міста, святковий концерт. Учні перебували в сім'ях своїх партнерів по листуванню. За підсумками першої зустрічі було видано буклет з відгуками учасників проекту та фотокартками. В жовтні відбувся візит учнів та вчителів колегіуму до Стрийської гімназії. Господарі запропонували знайомство з гімназією, екскурсію до музею природи та огляд міста, концерт, вечірку, поїздку до музею І. Франка в Нагуєвичах, пікнік в лісі, відвідання Дрогобича. Наступного року розпочався обмін матеріалами про школи. До проекту долучилося наступне покоління колегіантів та гімназистів. У листопаді 2003 року гості зі Стрия відвідали колегіум. Цьому передувало активне листування нових партнерів та вчителів. Зустріч була присвячена порівнянню навчальних закладів у світлі статусу, ставлення до навчання, традицій, дисципліни, шкільної форми і т. ін. Відбулися: спільні уроки історії, англійської мови, психології, громадянської освіти; інтелектуальна гра, вечірка, екскурсія до міста. Наступною фазою проекту став випуск щомісячної спільної газети старшокласників обох навчальних закладів – вони збирають матеріали, набирають тексти, вміщують фото, роблять верстку та відсилають електронною поштою свої сторінки партнерам. У планах на майбутнє – обмін інформацією про міста та регіони, організація та проведення спільної літньої школи англійської мови, чергові зустрічі.

Поруч з учнівськими відбуваються зустрічі вчителів, а це обмін досвідом, друкованими матеріалами, методичними новинками. Зокрема, в Стрийській гімназії було запозичено ідеї навчання мови за принципом ротації груп учнів та вчителів, запровадження стипендій здібним учням, створення Книги пошани, створення власних посібників за темами, що вивчаються.

Матеріали проекту збирають в папки та випускають у вигляді брошур.

ЖИТТЯ – ЦЕ ЖИТТЯ * LIFE IS LIFE

Індивідуальний проект, пов'язаний з темою одного з розділів підручника Headway Intermediate (10-й клас). Після обговорення текстів, дискусій про сенс життя та планів на майбутнє учням пропонується описати своє життя від народження до сьогоднішнього дня. Робота складається з розділів: народження та перші роки, дитячий садок, школа, батьки, досягнення, хобі, друзі, плани на майбутнє.

Учні зображували схематично кожен місяць зі своїх 15 років життя, вказуючи головну подію, як-от: перший крок, перше слово, придбання батьками першої

іграшки, сімейні подорожі, народження братів та сестер, перший день у школі, перші перемоги та невдачі, хвороби, нещасні випадки, визначні події і т. д. Далі був короткий опис подій з відповідними фото, враженнями, висновками, роздумами, оцінкою. Роботи оформлялися в папку. Один з учнів описав своє життя у віршованій формі англійською мовою.

Представлення та захист проектів відбувався на уроці. Кожен учень мав 5 хвилин для представлення матеріалів та відповідей на запитання однокласників. Крім написаного, учні представляли реліквії свого дитинства: малюнки та дипломи з дитячого садка, перший зошит, дипломи та нагороди, сімейні фото. Оцінювання велося двома вчителями. Максимальний бал за представлення – 3, оформлення – 3, зміст – 6 балів. Після презентації учні мали завдання написати в журналах про свої враження від проекту та подати ім'я учня, чий проект був найкращим. Загальні підсумки було оголошено на наступному уроці. Копії матеріалів, за згодою учнів, зібрано в окрему папку, яка зберігається в школі.

КНИГА РОКУ * A YEAR BOOK

Починаючи з 9-го класу, останнього року навчання в школі II ступеня, можна видавати «Книгу року» – своєрідний підсумок навчальної та позакласної роботи з предмета. На початку навчального року оголошується про роботу над проектом, формуються групи, які працюватимуть над окремими розділами «Книги року», хоча до роботи можна підключити лише окремих учнів. Групи збирають матеріал: проводять опитування, нотують результати, описують цікаві випадки на уроках, збирають фото, набирають тексти своїх матеріалів. Матеріали проекту можна оформити у папці чи видати окремою брошурою. Якщо є брошура, кожен учень може мати у себе її копію, залишаючи таким чином згадку про роботу всієї групи протягом року. Презентація «Книги року» відбувається на останньому уроці англійської мови чи під час спеціальних урочистостей з нагоди закінчення навчального року. Розділи «Книги»:

A WORD – вступне слово вчителя про підсумки навчальної та позакласної діяльності групи з англійської мови;

A LETTER FROM THE PAST – найкраща учнівська розповідь про літні канікули чи цікаву подію з минулого навчального року;

THE MAIN EVENTS – основні події навчального року, що закінчується, в хронологічному порядку;

CURRICULUM – навчальний план з предмета за рік: початок та закінчення терміну вивчення теми, назва теми, номер розділу за підручником, короткий опис матеріалу, що вивчався;

FINAL MARKS FOR THE TOPICS WE STUDIED – тематичні, семестрові, річна, атестаційна та підсумкова оцінка кожного учня з предмета (подаються тільки з особистої згоди кожного учня);

DEBTS – кількість боргів за навчальний рік (нездані твори, діалоги, перекази, статті до журналу, невиконані вправи і т. д.);

THE 2002–2003 SCHOOL YEAR TOP-10 – підсумки щомісячного визначення найкращої десятки учнів групи за сумою набраних балів;

SCHOOL CONTEST ENGLISH – 2002 RESULTS – підсумки шкільної олімпіади з англійської мови, порівняння з результатами попередніх років;

THE POEM WE LEARNED – текст поетичного твору, який вивчався до традиційного щорічного фонетичного конкурсу;

COOPERATION WITH THE PEACE CORPS – розповідь про роботу в школі волонтерів Корпусу миру США;

A PROJECT «MY JOURNAL – III» – назви статей журналу та найцікавіші уривки (подаються тільки з особистої згоди учнів);

PEOPLE TO PEOPLE – стисла розповідь про співпрацю з учнями Стрийської гімназії;

A PROJECT «OUR GROUP NEWSPAPER» – інформація про роботу над проектом, назви та терміни виходу всіх газет, склад груп;

IN THE CLUB – 11 – розповідь про щомісячні зустрічі в Дискусійному клубі, теми дискусій, відгуки учасників;

OUR SONGS – тексти пісень, що вивчалися протягом року;

THE THINGS WE REMEMBER – відгуки про найцікавіші уроки та цікаві випадки на уроках;

TRAVELLING TO LVIV – розповідь про роботу над проектом;

THE PROJECTS WE WORKED AT – назви та терміни проектів, над якими працювали протягом року;

RESEARCH ACTIVITY & M.A.N. – розповідь про дослідницьку діяльність з англійської мови в рамках Малої академії наук;

TRADITIONAL CONTESTS – 2003 – результати щорічних конкурсів: орфографічного, фонетичного, країнознавчого;

DIPLOMAS – номінації, в яких було відзначено учнів групи за підсумками року: призери найкращої десятки, переможці конкурсів, переможці олімпіади, найкращий виконавець проектів, найактивніший учень, за кращу дослідницьку діяльність;

QUOTES OF THE DAY – прислів'я, вислови відомих людей, латинські вислови, зміст яких обговорювався на уроках;

STUDENTS GENERAL RATING – результати загального рейтингу учнів з англійської мови;

WE ARE IN ONE WORD – що думають учні один про одного одним словом – результати опитування;

WISHES – побажання учнів один одному (один учень до одного чи двох колег);

AUTOGRAPHS – автографи учнів, які ставляться на останній сторінці «Книги року» під час її презентації.

В «Книзі року» вміщуються також відскановані фото, які було зроблено протягом року на уроках, при виконанні та представленні проектів, на засіданнях Дискусійного клубу та заходах Тижня іноземних мов. Тексти друкуються на листках формату А4 (дві сторінки на одному листку), згинаються навпіл та скріплюються. Кожен учень отримує фотокопію примірника «Книги року».

ДИСКУСІЙНИЙ КЛУБ * DEBATING CLUB

Довготерміновий проект, метою якого є вдосконалення мовних навичок учнів, опанування мистецтва вільного висловлювання думок та ведення дискусії. Цьому має сприяти тепла, дружня атмосфера клубу, в якій жодна людина не боятиметься говорити з помилками і бути висміяною за це, висловлювати свої мрії та сподівання, знаючи, що сказане не буде використано проти неї.

Один раз на місяць, зазвичай у п'ятницю ввечері, учні збираються в приміщенні клубу за великим столом і обговорюють тему, яка оголошується їм за кілька днів до зустрічі. Як правило, це продовження якогось цікавого уроку або теми підручника. Координатором перших засідань є вчитель, потім цю роль по черзі виконують учні.

Після годинного обговорення та дискусії триває спілкування за чашкою кави, показуються реліквії, робиться запис в Хроніці клубу та фото на згадку. Матеріали засідань збираються в папку проекту. Остання зустріч присвячується підсумкам діяльності клубу за весь період існування. Залежно від рівня мовної підготовки учнів роботу клубу можна розпочати в 9-му чи 10-му класі.

Приклади тем для обговорення: «Якого відпочинку ми гідні?», «Чи можна уникнути проблем з батьками?», «Справжній друг: який він?», «Historia est magistra vitae (Історія – вчителька життя)», «Плани і сподівання на новий рік», «Останні 24 години мого життя», «Чарівні миті дитинства» «Патріотизм (рок-опера «Зірка та смерть Хоакіна Мур'єтти»)», «Чи важко бути дорослим?»

Електронні засоби зв'язку для інтерактивного спілкування мережан

(З досвіду роботи рівненської та дніпропетровської ініціативних груп випускників освітніх програм США)

Олена Франчук,
вчитель ЗОШ № 15 м. Рівного,
координатор проекту «Антологія адаптованого досвіду»,
координатор Рівненського віртуального IATP-центру,
випускниця програми «Українсько-американські премії за досягнення у викладанні – 1997»

В інформаційному суспільстві отримання останніх новин, відомостей про розвиток тих чи інших подій відіграє вирішальну роль в успіху справи. Електронні засоби зв'язку скоротили відстані й час, прискорили наше життя та вимагають активних дій від тих, хто береться за спільне виконання проектів, акцій, заходів. Дуже ефективно користуватись інтернетом для підтримки зв'язку та активності всієї мережі випускників освітніх програм, фінансованих Держдепартаментом США, обміну досвідом та корисною інформацією, налагодження зв'язків з сусідніми, менш активними областями та для активізації їхньої роботи. Дуже часто освітяни, незважаючи на наявність комп'ютера, активно не користуються електронною поштою; мають свою електронну адресу, та заглядають в пошту раз на три місяці, і не особисто, а через підлеглих або колег. Як у такому разі їх можна запрошувати на чати, інтернет-конференції? До таких людей інформація просто не прийде своєчасно (якщо тільки її не розповсюджувати за півроку!). Але інформація має властивість застарівати, і тому вона згодом буде нікому не цікавою.

Існують певні правила спілкування електронною поштою. Правда, не всі й не завжди їх дотримуються. Наприклад, отримавши листа від партнера чи за списком розсилки, не всі навчилися чітко реагувати на отриману інформацію, для початку – дати коротку відповідь автору інформації. Так, за списком розсилки мережі asp@list.iatp.org.ua листи отримують понад 140 членів регіональних ініціативних груп. За цією ж адресою розсилається остання інформація про події та заходи реалізації мережних проектів. Від мережан очікується підтримка розсилки зворотною інформацією про події в регіонах, шляхи використання отриманої інформації, пропозиції та зауваження. На жаль, така підтримка здійснюється поодинокими регіонами, найактивніші серед них – Тернопіль (Ростоцька Марія, Віллер Інна), Харків (Климишин Андрій), Львів (Середяк Лариса), Дніпропетровськ (Шаботіна Світлана), Рівне (Франчук Олена), Житомир (Ковтонюк Анатолій), Івано-Франківськ (Полуботько Ольга). Особливо важливо мати зворотний зв'язок з мережанами для координаторів проектів, для тих, хто шукає партнерів для виконання спільних заходів чи пропозицій. Маємо надію, що через *Вісник шкільних обмінів*, нагадавши адресу розсилки мережі, ми звернемо увагу освітян на ще один шлях отримання та надсилання останніх новин з регіонів через лист розсилки.

Онлайнові конференції перестали бути для більшості освітян унікальним, епізодичним та незрозумілим явищем. Одначе якісне проведення такої конференції потребує від ініціатора її проведення та учасників певної підготовки, дисциплінованості, уваги до виступаючих чи модераторів, логічно побудованого виступу, ремарок, заготовки яких набираються на дискету заздалегідь. Рівненська ініціативна група модерувала вже дві конференції. З досвіду проведення хочеться назвати кілька позицій успішного чату:

1. Чітко визначена авторами тема та план проведення чату, чіткий розподіл часу для кожного етапу конференції, дотримання цих положень під час проведення заходу.
2. Чітке узгодження дати, часу проведення онлайнової конференції з Київським офісом IATP та локальним центром IATP.
3. Попередня підготовка організаторів чату до модерації (підготовлений текст модерації, підбір аргументів до основних положень обговорюваної теми).
4. Підготовка групи учасників з інших міст для початку обговорення основних питань конференції.
5. Широке інформування аудиторії про можливість взяти участь у конференції (через листи розсилки мережі ініціативних груп asp@list.iatp.org.ua, IATP, ACCELS, через форум *Вісника шкільних обмінів* http://visnyk.iatp.org.ua та ін.).
6. Підведення підсумків онлайнової конференції з розміщенням короткої інформації на форумі *Вісника*, у листах розсилки мережі РІГВ.

Прикладом успішного чату було визнано конференцію, присвячену питанням вироблення механізму взаємодії лідерів регіональних ініціативних груп для поширення адаптованого досвіду випускників програм обміну в освітнє середовище України через проект «Антологія адаптованого досвіду». Чат відбувся 2 квітня 2004 р., і в ньому взяли участь 34 представники регіонів, з них – 15 гостей і 17 лідерів ініціативних груп з 12 областей України. Практичним результатом чату стало використання запропонованих шляхів взаємодії, зро-

стання кількості заявок дописувачів на участь в проекті, була успішно організована перша зустріч лідерів регіональних груп дописувачів, що пройшла 18 травня 2004 р. в Києві.

Проведення конференцій, що потребують роздумів учасників, прикладів з життя шкіл, пропозицій щодо глобальних зрушень в освіті, ще й досі становить певні труднощі. Своїм досвідом підготовки та участі в подібних конференціях поділилась на семінарі «Антологія адаптованого досвіду» (18 травня 2004 р., м. Київ), **Світлана Шаботіна,** директор НВО № 113 м. Дніпропетровська, член координаційної ради мережі РІГВ: «В мене не дуже великий досвід, оскільки я особисто брала участь в декількох чатах, конференціях, організованих та підтриманих ІАТР-центром, а також один з них, "Вплив громади на розвиток і реформування системи управління освітою", я та члени моєї організації "Дивосвіт", безпосередньо готували.

Як учасник і модератор хочу зазначити, що, мабуть, наш менталітет такий: аби поговорити і розійтися. Підготовлених до чатів людей я спостерігала дуже мало. Тому так само, як ми вчимо учнів висловлювати свою думку чітко, конкретно, в логічній послідовності, так і наших колег треба з терпінням навчати культури спілкування в інтернеті.

Я б запропонувала кожному регіону (по 3–4 області разом) модерувати чат з проблемних питань освіти протягом року, при цьому скласти план, щоб теми не повторювались.

Тепер про кількість учасників. Запрошуєш 50 людей, беруть участь 15–20 (це ще непогано!). Надсилаєш заздалегідь питання – незрозуміло, чи їх хтось читає та осмислює. Враження одне: зібралися на лавочці побалакати. За ходом своєї думки люди не слідкують, висловили свої проблеми – і все.

Чому не всі з моїх колег беруть участь у форумах, чатах? Адже я багатьом з них показувала можливості такого спілкування. Дуже багато людей взагалі пасують перед комп'ютером. Особливо це стосується старшого покоління, філологів або тих, хто не вивчав у школі англійської мови. Декому соромно зізнатися у своїй некомпетентності перед молодшими колегами. Дехто вважає, що в нього все повинно виходити з першого разу, але на це потрібен час і практика, як у всьому. І ось якраз про це на курсах в ІАТР (до речі, прекрасних) не розповідають. Як і не дуже акцентують увагу на тому, що користуватися інтернетом можна не тільки в центрі, до якого треба в нашому місті їхати не менше як 30–40 хвилин, а й у будь-якому інтернет-клубі, інтернет-кафе (недорого), в школах і вдома.

Питанню спілкування з колегами-випускниками треба приділяти особливу увагу, тому що після повернення зі стажування в США протягом десь двох років на співпрацю і взаємодію групи людей впливають емоції та спогади, але потім все це відходить, і наша спільнота починає розпадатися через відстань і неналагоджений своєчасно зв'язок, відсутність спільної справи. І все це реально і цілком можливо змінити, тому що таке спілкування для нас є вкрай необхідним».

Іншою формою спілкування освітян вже давно став форум *Вісника шкільних обмінів*. Саме форум може бути першим кроком початківців до широкого використання електронних засобів зв'язку для розповіді про свої успіхи, плани та ідеї. Через форум можна знайти партнерів для спільного проекту (саме так вчинив п. Анатолій Ковтонюк, коли він оголосив про створення «Антології адаптованого досвіду»), на форумі можна відкрити рубрику вашої школи чи регіону (як це зробили Суми, Херсон, Черкаси, Луганськ), форум може стати місцем для дискусії та конференції. Я абсолютно згодна з п. Світланою Шаботіною: вчитель має вчитись. І, оскільки ми живемо в час швидкостей (передачі інформації включно), не хочеться вірити, що вчитель погодиться стати доісторичним птеродактилем в очах учнів та молодих колег через комплексування та ретроградство.

Сучасний стан та тенденції розвитку приватної освіти в Україні

(Закінчення. Початок у № 19)

Катерина АСТАХОВА,
доктор історичних наук, проректор Народної української академії, м. Харків, випускниця програми «Громадські зв'язки»

Розвиток приватної освіти з часом виявив суттєві розбіжності й у локалізації цих новоутворень. Приватний освітній сектор розташувався за яскраво вираженим регіональним принципом.

Регіони не обов'язково мають бути стійкими об'єднаннями, вони досить різні. Наприклад, освітні регіони можуть відрізнятися від підприємницьких, можуть бути як монопрофільними, так і поліпрофільними. Кордони регіонів теж можуть змінюватися з часом.

Підходи до територіального розподілу також різні. Враховуючи предмет дослідження, можна спиратися виключно на вищу школу. Такий підхід має сенс, бо межі регіонів тоді будуть окреслені досить чітко, оскільки система освіти тісно пов'язана із соціально-економічними, культурними, політичними та природно-географічними умовами, в яких вона функціонує. Специфіка економічної структури регіону, його промислова спеціалізація безпосередньо впливають на суть та форму суб'єктів ринку освітніх послуг, засоби їх взаємодії.

Розташування ВНЗ різних форм власності на території України свідчить про те, що більша частина новоутворень виникає у містах, де традиційно висока концентрація педагогічних кадрів та існують міцні традиції вищої школи. Наприклад, у Києві 22 приватних та 20 бюджетних ВНЗ.

Але проявилася й інша тенденція: приблизно 15 % приватних ВНЗ розташовані у причорноморському регіоні, який включає Крим, Одеську, Миколаївську та Херсонську області. Така кількість переважних ВНЗ пов'язана передусім з тим, що, незважаючи на розташування в цьому регіоні 17 % всіх ВНЗ країни, простежується деяка незадоволеність рівнем вузівської підготовки в республіці Крим та, головне, вибором спеціальностей, за якими відбувається підготовка. Абсолютна більшість кримських ВНЗ приватного сектору готує фахівців з економіки та управління бізнесом, тобто забезпечуються потреби у фахівцях малого та середнього бізнесу. Також кримські приватні ВНЗ цілеспрямовано готують фахівців-екологів, потреба у яких на півострові досить відчутна. Аналогічна ситуація простежується і в Прикарпатському, і в Північно-Західному регіонах. Інакше кажучи, приватний сектор системи вищої освіти формується і функціонує з урахуванням регіональних потреб і завдяки своїй мобільності може швидше, ніж бюджетні заклади освіти, реагувати на зміни попиту на ринку освітніх послуг.

У промислових регіонах теж досить високий рівень концентрації приватних ВНЗ. Це перш за все стосується Північно-Східного (9 % від загальної кількості), Придніпровського (11 %) та Донецького (11 %) регіонів. Промислово орієнтована система вищої освіти не задовольняє сучасні вимоги суспільства, тому що йде динамічний процес створення підприємств малого та середнього бізнесу, переорієнтація економіки на сферу послуг, з'являються нові спеціальності тощо. Бюджетний сектор вищої освіти виявився не зовсім готовим до швидкої перебудови всієї системи, що відкрило своєрідну нішу для приватної освіти, яка гнучко відреагувала на регіональні особливості.

Аналізуючи можливості приватного сектору вищої школи у підготовці кадрів сучасного рівня, необхідно наголосити, що ця система, безумовно, зуміла знайти своє місце у системі вищої освіти. Приватним ВНЗ вдалося залучити нових користувачів вищої освіти, суттєво змінити як форму, так і зміст навчального процесу. Почали плідно функціонувати освітні модулі: дошкільна освіта – загальноосвітня школа – ВНЗ – післявузівська підготовка – аспірантура та докторантура. Незважаючи на недоліки, які теж мали місце, бо структурування явища тільки почалося, запрацювали різноманітні філії та консультаційні пункти. З'явилися і досить добре зарекомендували себе так звані подвійні спеціальності, за якими підготовка здійснюється на інтегрованій основі, а не шляхом простого арифметичного додавання дисциплін. За даними самих «приватників», за такою схемою відбувається підготовка приблизно 15 % спеціальностей.

Розподіл спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у приватних ВНЗ України

Назва спеціальності	Кількість спеціальностей	Відсоток
Бухгалтерський облік	13	6
Контроль і аналіз державної діяльності	4	2
Маркетинг	4	2
Прикладна соціологія	4	2
Психологія	4	2
Менеджмент у невиробничій сфері	5	2
Менеджмент у виробництві	5	2
Бухгалтерський облік, контроль і аналіз господарської діяльності	6	3
Організація виробництва	6	3
Іноземні мови (англійська, німецька, французька)	9	4
Міжнародні економічні зв'язки	9	4
Правознавство	10	4
Фінанси та кредит	11	5
Економіка та управління виробництвом	17	7

З наведених даних видно, що у приватних ВНЗ здійснюється підготовка з різного фаху, хоча вони, безумовно, віддають перевагу популярним спеціальностям: економіці, праву, соціально-гуманітарним напрямам та іноземним мовам. На відміну від державних ВНЗ, приватним притаманна більша мобільність у наданні різних освітніх послуг, про що свідчать, як правило, досить складні структурні складові їх організаційної мережі. Аналізуючи структури таких ВНЗ, досить часто можна зустріти служби та департаменти, діяльність яких спрямована на окремі верстви населення (наприклад, навчання дорослих) або напрями роботи (відділи PR, дистанційного навчання і т. ін.), психологічні служби тощо. Розгалужена організаційна структура та більша гнучкість у вирішенні управлінських питань – такі риси характерні для приватної вищої школи. І це не дивно, бо освітянські новоутворення вимушені динамічно і своєчасно реагувати на зміни ринку праці, оновлення освітніх технологій і т. ін. Без постійної ретельної уваги до змін «правил гри», без суттєвої диверсифікації вони не зможуть витримати конкурентної боротьби і залишитися повноправними учасниками освітнього процесу, що динамічно набирає обертів в Україні.

В цілому можна констатувати, що на початку XXI ст. в Україні з'явилася досить потужна ланка приватних закладів освіти, яка, долаючи перешкоди та помилки, сформувалася, врахувала історичний досвід попередників, зуміла зайняти своє місце в освітньому просторі держави. Поступово приватні навчальні заклади сформували власну систему підготовки кадрів, якій притаманні інноваційна діяльність, індивідуальний підхід до студентів, гнучке реагування на зміни ринку освітніх послуг, увага до працевлаштування випускників та спостереження за їхнім подальшим кар'єрним зростанням та адаптацією. Беручи до уваги досвід першого десятиріччя існування приватної сфери в освіті, можна зробити висновок: позабюджетні структури зробили відчутний внесок у трансформацію освіти в Україні та зайняли в ній помітне місце.

За сприяння Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні

ВІСНИК програм шкільних обмінів

Олена Вальчук
IATP об'єднує учасників АОП

21 травня 2004 р. для випускників та учасників програм Держдепартаменту США Американські ради з міжнародної освіти провели семінар «Computer and Internet Use Training». На семінарі були присутні Лідія Куцевич, Наталія Колодько, Лілія Мосійчук (спеціалізована школа № 1, м. Луцьк), Олена Вальчук (Ковельська міська гімназія), Мілентина Машковська (середня школа № 2, м. Любомль), Марія Пилипчук (середня школа № 1, Маневичі). Навчання проводив тренер Ігор Сичов. Учасники семінару поділилися досвідом викладання англійської мови та міжнародної співпраці в галузі освіти. Наталія Колодько розповіла про проведення тренінгів з методики викладання та про співпрацю з учителями зі США (Мега-проект). Лілія Мосійчук поділилась інформацією про літні школи. Марія Пилипчук зупинилась на особливостях викладання англійської мови у сільській школі. Від Олени Вальчук учасники семінару дізнались про створення шкільних європейських клубів та діяльність такого клубу «Diversity» при Ковельській міській гімназії, про роботу Вчительського ресурсного центру «Надія» та участь у міжнародній програмі «Шкільні обміни». Лідія Куцевич, лідер регіональної групи випускників американських освітніх програм, ознайомила з умовами участі у проекті «Антологія адаптованого досвіду». Учасники семінару надзвичайно вдячні Галині Корінь, координатору Львівського офісу Американських рад, працівникам IATP Луцька за чудову можливість брати участь у таких семінарах-тренінгах.

Світлана Шаботіна
Питання до обговорення в чаті

Шановні випускники!
Наша місія, я вважаю, полягає не тільки у впровадженні набутого у США досвіду, а й у створенні громадянського суспільства. Необхідно робити конкретні кроки щодо посилення впливу громади на розвиток і реформування освітньої сфери. Питання, які пропонуються до обговорення:

1. Хто, на вашу думку, зацікавлений у реформуванні й розвитку освіти в Україні?
2. Які шляхи участі громади у прийнятті рішень щодо освітніх реформ ви вважаєте найбільш ефективними?
3. Які питання розвитку та реформування освіти (в регіоні, в Україні) можуть бути віднесені до компетенції громади (в т. ч. територіальної)?
4. Наскільки ефективною є діяльність піклувальних та інших рад, які пропонуються сьогодні середнім загальноосвітнім навчальним закладам МОН?
5. Чи є доцільним існування рад громадськості (можна умовно назвати їх наглядовими)? Яка їх участь у процесі управління розвитком та реформуванням освіти на різних рівнях?
6. За яких умов вплив громади на розвиток і реформування освітньої сфери буде найбільш ефективним?

Шаботіна, Малахова
Вибори. Твій вибір?!

Шановні колеги!
Не за горами час, коли кожному з нас робити свій вибір. Від нашого вибору залежить майбутнє наших дітей та наше життя протягом наступних 5 років. У Харкові відбувся регіональний семінар з питань проведення виборів та ставлення до них пересічних громадян. Радимо всім вам взяти участь у таких заходах у своїх регіонах.

Natalia Holubkova
Teacher Resource Centre

On the 18-th of February Teacher Resource Centre was opened at the Sumy State Pedagogical University. We have organized some seminars for high school teachers of English and students of the Foreign Languages department. They were greatly impressed by trainers from Kyiv (Luzhetskaya T. and Shilova N.)
Right now Peace Corps Volunteers:Victor Chan, Sherry Williams ans Cassio Da Cuhna are conducting a ten days professional development seminar for teacher of higher educational establishments. If you are interested in our Centre activities contact us: nholubkova@yahoo.com

Ірина Гольдріна
Зустріч в Одесі

7 квітня 2004 року в Одесі пройшла зустріч представників ініціативних груп випускників освітніх програм південного регіону. У роботі взяли участь випускники програм з Одеси та області (Лариса Пономаренко, Лариса Олефіренко, Ірина Хомякова), Миколаєва (Марина Первова), Севастополя (Вікторія Махова), Керчі (Наталія Новікова), Бахчисарая (Олександра Полупан). Зустріч проводила член Координаційної ради регіональних ініціативних груп Ірина Гольдріна (м. Херсон). Учасників поінформували про підсумки інтернет-конференції та ознайомили з основними положеннями проекту «Антологія адаптованого досвіду». Вирішено поширити інформацію про проект серед випускників програм, взяти участь у його реалізації. Прохання до керівників проекту Анатолія Ковтонюка та Олени Франчук дозволити надсилати матеріали для «Антології» до 1 липня 2004 року.

Andriy Klymyshyn
Magic Camp has a plan

Dear colleagues,
I have a pleasure to introduce the NGO UMNITS Magic Camp program that we have been developing since 2001. The program is for children and adults who are ready to master their leadership and team building skills and communicate all day long in English. We have our camps in different locations: Carpathians and Finland in winter, Crimea in spring, Crimea, Hungary, Russia (Baikal) in summer. We are ready to join our efforts with all interested people! For more information visit www.magiccamp.net or call (057) 715-7110, 715-7120 – American Center or call me personally: 8-050-615-2067. Let's make our children and ourselves better, stronger, happier, and wiser together!

Відділ преси, освіти та культури Посольства США

займається питаннями преси, освіти і культури, а саме: координує проведення заходів для преси, підтримує зв'язки з громадськістю, керує програмами культурного та освітнього обмінів, надає інформацію про американське суспільство та культуру, розповсюджуючи матеріали українською та англійською мовами, а також забезпечує роботу Інформаційного центру, Ресурсного центру для викладачів англійської мови, Американської бібліотеки в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» та Освітнього консультативного центру.

Інформаційні програми

Головна мета Відділу – надавати точну і своєчасну інформацію про Сполучені Штати Америки, акцентуючи увагу на політиці, яку проводять Американський Уряд та, відповідно, Посольство США. Друкована й електронна версія цієї інформації щодня розповсюджується серед журналістів та українських державних урядовців у вигляді «Washington File» – дайджесту офіційних урядових новин з Вашингтона щодо міжнародної політики. Відділ підтримує зв'язки з представниками засобів масової інформації, випускає прес-релізи, організовує прес-конференції, влаштовує супутникові телемости та цифрові телевідеоконференції. Крім цього, Відділ організовує семінари та програми обміну для журналістів, щоб забезпечити розвиток вільної й відкритої преси і вільний потік інформації.

Освітні програми

Обмін інформацією і досвідом між громадянами Сполучених Штатів Америки та України є головним компонентом роботи Посольства США, спрямованої на підтримку побудови громадянського суспільства в Україні. З цією метою Відділ пропонує ряд програм академічних і професійних обмінів. Щороку понад 2000 українців та американців беруть участь у цих програмах. Шляхом відкритих конкурсів проходить відбір учасників на академічні програми для студентів, учителів та професорів, науковців та фахівців переважно у галузі суспільних і гуманітарних наук. Крім того, Відділ координує програму з професійного обміну «Громадські зв'язки» та інші програми для бізнесменів, місцевих урядовців, працівників і представників неурядових організацій. Здійснюється підтримка програм партнерства між університетами та громадськими організаціями, які працюють у сфері охорони довкілля, жіночого лідерства та об'єднання громадян.

Фонд демократії

Це програма малих грантів, що сприяє розширенню демократичних принципів громадянського суспільства в Україні через підтримку конкурсних пілотних проектів від неурядових організацій. Проект повинен супроводжуватись рекомендаційним листом і мати підтримку співробітників Посольства США. До проектів, що були заохочені Фондом, увійшли проведення семінару молодих політичних лідерів, видання економічного часопису, різноманітні навчальні програми та конференції.

Американські студії, вивчення англійської мови

Діяльність Відділу щодо підтримки викладачів англійської мови здійснюється Ресурсним центром для викладачів англійської мови, який працює в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» та включає в себе продаж навчальних книг і касет, підтримку викладацьких конференцій та асоціацій викладачів англійської мови, надання в користування великої колекції відео- й аудіокасет, методичної літератури для вчителів, проведення семінарів спеціалістами з викладання англійської мови. Відділ також підтримує американознавчі конференції та науковців, які ними займаються, забезпечуючи їх необхідними матеріалами та обладнанням.

Наша діяльність також включає в себе підтримку видань американських книг українською мовою, читання спеціалістами та науковцями лекцій на актуальні теми, сприяння розширеному доступу до Інтернету та розвитку бібліотек.

Центр інформаційних ресурсів

Центр інформаційних ресурсів надає інформацію про США – політику, міжнародні відносини, безпеку, військові проблеми, право, економіку, торгівлю та екологію, культуру та освіту. Центр має в своєму розпорядженні бази даних on-line та на лазерних дисках, збірки документів, довідники на традиційних носіях. Центр співпрацює з урядом, журналістами, вченими, представниками ділових кіл, іншими особами та організаціями, що мають професійну зацікавленість в інформації про Сполучені Штати Америки. Центр надає інформацію факсом та електронною поштою, а також телефоном у разі термінової потреби. Ресурси Інформаційного центру можна використовувати особисто за попередньою домовленістю.

Вісник програм шкільних обмінів
видається і розповсюджується
Відділом преси, освіти та культури Посольства США
в Україні з 1999 року і виходить 4 рази на рік.
Всі матеріали розміщені також на веб-сторінці
http://visnyk.iatp.org.ua
Менеджер проекту Наталія Єремеєва
(ел. пошта: visnyk@iatp.org.ua)

Наша адреса:
04050, Київ, вул. Глибочицька, 4
Тел.: (044) 490-40-26;
Детальнішу інформацію про програми і діяльність Відділу преси, освіти та культури можна знайти, завітавши на нашу веб-сторінку:
www.usembassy.kiev.ua

Від редакції.

Ми поважаємо Вашу думку. Відділ преси, освіти та культури Посольства США не завжди поділяє погляди авторів статей. Ми чекаємо на Ваші ідеї і статті. Посилання на передруки з видання «Вісник програм шкільних обмінів» обов'язкові.

Видавничий дім «КМ Академія».
04070, Київ, вул. Сковороди, 2.
Тел./факс: (044) 416-60-92; 238-28-26.
E-mail: phouse@ukma.kiev.ua
Зам. № 4-111.